

851 (71)

K34/82

H.M. Mohlabe.

1

24

K34/82

1
57
NIE volkedy
nie.

Bongaka, Ditaola.

Bongaka, tema ya 1

1 Mehuta ya dingaka ke tla e ngwala ka go latelana ga yona le mediro ya bona. Ke tla thoma ka bo-tshokgotshokgwane ke dingaka fela a di tii moloi, ba-tshaba go rufa metse ya batho. Diema tsena ba direma, bare go bona sekete ke sekete, sepelang ba-thokeng ba tlaya ba le botsa bjalo ge ba e ya ba hwetsana gore ke thareso.

Seripa sa bobedi.

2 Botshokgotshokgwane ba banna. Ke dingakanyana tse we di satsebego selo, bjalo ba e tira dingaka ka go tsama ba fora batho. Ba bile ba leka le gonyaka go tia baloi, bjalo ka gobane kgopolo ya motho e e tletsego o nyaka go kwa kudu motho yo we a moloyago. Ge a ka foya a molaola a seke a motsa moloi, ke moka a mofa ditlhare pelo ya gwe a ewe.

2 3 Ge a tlare motho ke ngaka o nyaka gore a motse moloi ka morago ga mo we a kgone a mofa ditlhare. A bee a molukisetse le ditlhare tea go bolaya moloi ge a tllilo moloya. Gona mo we molaolwa o tla thaba kudu. Bjalo dingaka tea mohuta o we ke dingakana.

4 Bongaka bo a rutwa, bjalo mong bogologolo yo monyana o be a sa dumelwa go rutwa bongaka. Go rutiwa banna ba bagolo ba we ba setsego ba tshela bopudu. Ba we ba tile ba ka swara bongaka. Le gona dingaka e be disa tlala naga, motho mong seleteng ka setee o a hwetsana dingaka di se kas.

5 Molemo Raganya monna yo we batswadi ba gagwe e su e ke e be dingaka, bjalo yo mongwe wa bagologolo ba gabo e be ele ngaka le ge leina la gagwe le sa tsibje. Fela tlhasenyana e gona ya gore o kile a ba gona bjalo a hwa a sena ngwana ke baka le we leina la gagwe le lebalwago.

3

6 Moya wa mohu wa tsena moyeng wa Molemo. Monna yo we molemo e be e le motsumi, bjalo mo we ba tsomago gona gobe gona le sethekgwana sa maraga, ke gore seretse bjalo e le mabitleng

SM.

a ga Mametsa. E be ba sa rate go epela bahu, ba dioya ba fata maraga a we ke moka ba fakela bahu ka borageng bjalo ba sebitesa ka gore ke sethekgwana sa ga Mametsa.

7 Gona mo we e be gona le diphoofolo tse dintsi. Bosego batho ba sa robale ba lala ba fela boroko ka baka la ditau, dilala dilla bosego ka moka dibile difata magola, diba fatela mo we ba robetsego. Ba sa kgomele mollo o lala o tuka bosego ka moka.

8 Ka moswana bjaasa ba tswa ba ya go twoma, ba bolaya diphoofolo bjalo ba khutsa ka fase ga setlhare, monna yo we Molemole batsumi bangwe ke moka ba kwaela ka dikgosi ba kgomela. Ba wa ba goba ba sa kgomela ba tloga ba dula go wa bona morithi wa goutama bare re tla bona gore ba tla reng.

4. 4. Gona mo we borokong bjowe, Molemo a lora a na le monna wa gabo wa kgale, monna yo we a motsa gore ke nna makgolo wa gago ka moka ba ga Raganya ke ditlogolwana tsaka. Bjalo ke tllile mo ka go gokwela botlhoko, ka baka la gore le lala le tswenya ke dibata.

9 Ga se dibata ke badimu, felo mo we ba epetse batho gona bjalo ba belaela bare e ka be le re bega dilo tse we le tletsego tsona. Ge le tla hwetsana boroko lehono o re go tsoga o epe ga na mowe tlhogo ya gago e se a metsego gona o tla hwetsana modi, modi o we o o ripe. Ke moka o o rwale o e nao mosaseng, o fitlhe o tsee marapo a diphoofolo tse we le dibolallego. O a kgobakanye ke moka o a tshube o fa kele modi o swe nateo.

10 Ge o dirile ka mokgwa o we ke moka go lukile le tla robala boroko le ka seke la dikwa disa tlilo dira mokgwa ola didulago di dira. Bjalo motlahng le boya go tllile tsoma, lere go bolaya phoofolo ya pele le e le bege mo we sethekgwaneng le seke la tsena ka gare ga sethekgwa le tsee madi le mala a phoofolo e we ke moka ke dibee ka nga ya botlhaba teatsi le re, rena a re bone selo, ke sona se we re se bonago se we.

11 Marapo a phoofolo e we ke moka le fitlhe le bee mowe madi le mokgopa la go bea gona. Le seke la pjatla marapo a we,

aowa bona badimu ba tla tla ba pjatla ka nosi. O seke wa lebala nna nka go lebala. Monna ka mabanyana a we a re ke lorile toro bjalo ereng ke dire ka mokgwa o we toro yaka e mputsitsago ka ona.

12 Monna a dira ka mokgwa o la bjalo a ba a epa modi ola a goba a o seametse. A fo dira fela ka marapo a diphoofolo, bosego bjowe tsa seke tsa tla, erile matlagosa tsa fitlha, tsa dira ka mokgwa o we tsa goba di dira ka ona. Bjalo batsumi bare go yena o nyakilo dira fela go dira gona o dirile ka gobane a tsa e tsa ka metlha. O seetsitae mo gongwe.

6

13 Monna a re le kwala, ke siile modi o we ba gore ke epe matlhogong ga tlhogo yaka. Toro eile ke epe modi ke tshube nao bjalo ge ke tsoga ke tloga ka lebala. Keila ka lebadisa ke bawe ka gore ge ke tsoga ka hwetsana ele gore ba risiile bjalo ge ke tsosabala ka se sa gopola.

14 Monna a gopola mo we a goba a robetse ke moka, a nyakisisa lebatsumi ba gabo, ka gobane manaka ga gona motho yo arego ewa go tseba. Aowa ba ile ba go bona a thoma go epa a hwetsana modi ke moka a o ripa. A ya a fitlha a o tshubella mola a go tshubella marapo. Bosego bjowe ba robala boroko go fitlhela bo e sa go sa kwale selo.

15 Bosego bjowe toro ela ya boya go monna yare lehono o dirile mo we ka go go laela. Bjalo o ntshe melora o e nayo gae, o fitlhe o e bee kantle ga maforo. Ke lethabong diphoofolo di a hwa, ditau kamoka disa tswenya batsumi. Motlhang ba tloga ba fitlha gae, monna a thoma go tia ke letswalo bjalo ge a gopola a hwetsana a siile melora ela bjalo a seke a kgona go goma ka baka la bogole.

7

Moya wa mohu wa moetela wa re go yena, o diretseng ge o saka wa tseba melora ela. Monna a bolela bakeng sa go lebala, bjalo moya wa mohu wa re go yena sepela ga ngaka o kgopele gore a go nwese pelo ya legodi ke tla go botsa ditaba o ka seke wa dilebala.

16 Ka moswana ke moka o tsoga a bolela toro ya gagwe, a ba motlhokomele. Papagwe o be a setse a hwile. Monna bjalo ka

GE E SELE YO MONYANA LE YENA A SEKE A ELA TARA E WE TLHOKO.

Ka tsatsi le lengwe ngwana wa gagwe a thoma go babja bjalo toro ya fitlha ya motsa motlhare a ya a epa motlhare a tla alafa ngwana ka ona, ke moka ngwana a fola.

Bolwetsi bja ngwana e be e le bolwetsi bja makgoma, monna a napa a tseba motlhare gore motlhare o ke wa makgoma, a thoma go alafa bana ba fola, bjalo a ba a laola. Ba thoma go makala gore monna e kaba o rutila kae, ke mang, a thoma go laudisa ka mokgwa o we a hwetsanego bolaudi ka ona.

8 Molemo e be e sesu e be ngaka, e kabe a thaeletse toro e ya gore a e ga ngaka e e e mofe pelo ya legodi. Bjalo monna are go tseba moo a ditaola a napa a dira gore ke yena ngaka. A tlogela matlhatse a we badimu ba goba ba tla mofa, a thoma go tona, ge motho a hwile a fela a bolela gore ke nna sonyola balala.

18 Ge motho a ile go yena go laola o kwe a epela kepelo e, pele ga gore a laole motho a re wa tsha wa loya. O dira modiro o we wa go laola ele gore e su a gafelwe ka molao wa moya wa badimu le gona ga topile selo a e a bega badimu. O lebetse o hwetsana e ka lesedi le we a lehwetsane ka botlhale. Ka baka la gonyatsa dingaka a bile a bolela gore yena ke sonyola balala.

19 Ga a ka a ba le moloi, le ge motho a ile a fiwa bongaka ke badimu ba gabo a napa a setumisa, le gona o swanetse go ya ga dingaka tso napa ditlatsa bongaka bja gage. Ke mowe a tla go hwetsana le melao le bostshwaro bja bongaka, bjalo a seke a dira bjalo a hwetsana gore yena o lukile.

9 20 Sonyola balala. Leina le la gagwe la sonyola balala, le ile la bitse batho ba bantai, gore ba tle ba bone ngaka e we sonyola balala. Bjalo ka tsatsi le lengwe motho yo mongwe wa ga Sekgobela a loya motho yo mongwe, bjalo ba bo mohu ba sinyo mohu wa bona, mosadi yo we wa moloi a swara ke letswa bjalo a hwa. Ba ga Sekgobela ba ya go sonyola balala gore motho wa rena o hwile bjalo ka gorialo mo we re re o ka re ndisa.

21

21 Sonyola balala a thoma kosa ya gagwe ya ka metlha a re wa ntsha o wa loya. A ntsha ditaola tsa gagwe ke moka a ditshela. A re nna waka motho a tloge nna sonyola balala. Mamondi a re ge o ka ntidisa nna ke ne le kgomo ke tla go fa yona. M^unna are go lukile ke tla fitlha ka mowe gagená besege, mola batho ka moka ba robetse ke tle ke dire modiro wa ka, ke gome ke tloge besege ba sa mpone.

Bona bjalo ka ga ngaka ba tseba gore e tla, ba seke ba robala ka pela go fitlha ngaka e fitlha. Ba mosupa lebitla la mohu, monna a ya a le swarella ka diatla tsa gagwe. A dira ka mokgwa o we yena a tsebago ke moka a tloga, a seke a laelana le bona.

23 Monna o ile ge are o tsena gae ke moka tsa monyaoga dinyao diboko tsa motantane. A thoma go swara ke madi, o kilore ke dinyane, ka moswana a teoga a mokatela fase. A thoma go tswa madi ka ganong le ka fase. Ke mang yo we a tlogo mokitimela ga gona ka gobane yena ke sonyola balala le yena a dikwe. Mosadi wa gagwe a thoma go teama a laola monna wa gagwe.

24 Ditaola tsa bolela gore yo we ga lelwe, o epolaile ka nosi, ka baka la gore ke a kgona. Ke bolela ke rialo wena mosadi monna wa gago o ile a tloga besege a ya motseng wa ba bina noko. Mosadi a dumela a re go mosadi ba bina noko ba we ba ile ba fitlha motseng wa gagwe ba tlilo laola motho wa bona.

25 Motho yo we ba goba ba molaola o be a sa phele, o be a hwile a bile a leka lebitleng bjalo motho yo we a hwa ka lehu la gagwe, o hwile ka baka la boloi, bjalo ba gabo mohu ba bona motho wa bona a while ba sinya lebitla la moho lehono marumo a swara mosadi yo we lehono, monna wa gago a goba a ile go sinye lebitla la gagwe. Ga gona setlhare se nka gofang monna wa gago o bolaila ke matlhale.

26 Mosadi tsebo e gona ya gore monna wa gagwe o ile a ya bjalo o gakantsha fela ke ge ngaka e sa mofe ditlhare. Pelo ya seke ya mmea, a gopola gore ngaka e gana le ditlhare. A se saya leka gae, ka baka la gore motho ge a tswa ngakeng ba bona ka go tswa a rwele ditlhare.

- 27 A ya a tsena ga Magomane a fitlha a ditshela ditaola tsa gagwe, Magomane a motsa bjalo ka ngaka ela ya mathomo, a re nka seke ka gofa selo. O theletse mosadi o ka fiwa setlhare sa go tlhabela bolwetse ke moka le wena ge monna wa gago ge a e hwa le wena o moala nthago. Ke go fa fela se gokgo empa a se sa go dira selo e noba fela gore motho a e tswa ngakeng ba bona ka sona.
- 12 28 Mosadi a fitlha ditsebe tsa gagwe a kwa. A tsea segokgo e rile mo are owa tloga ngaka yare go mosadi ge o fitlha gae, o tla gofa setlhare se sengwe o tlare go wena o motlhabele bjalo o seke wa dumela. O moapele se ke go filego. O motse o seke wa moutela gore wena o be a dirang ka kgole lehono o nyaka gore difete le nna. Ke moka o tla kwa monna a homola.
- 29 Ge mosadi a fitlha ke moka monna a galefela mosadi wa gagwe are botala bjola o be o ile kae. Mosadi a re e be kelle go tsama ke go laola bjalo monna a re go mosadi latlha dilo tse we tsa gago ga ke dinyake. Monna a dira mosadi wa gagwe taba e we ka pefelo e kgolo mosadi a dilatlha, bjalo are go mosadi tsea setlhare sela o ntlhabele mosadi a gana ka mokgwa o la ngaka e ilego ya motsa ka ona, monna a homola.
- 13 30 Monna a lala a bina selala se eme, le bosego bjo bolatelago erile ge boesa mogwera mogolo a kgaola tlhokwa a kgomela boroko bja mafello. Ke yona bongaka bja botshokgotshokhwane. Monna mola a kwe taelo ya toro le go nyaka dikeletso ga dingaka e be e tlabana ngaka ya makgonthe. Ka gobane o filwe ke badimu bjalo a seke a bega badimu bjalo le bona ba mohuralla.
- 31 Monna o be a sepela a rara ka ntse marapo a diphoofolo le manakana a dipudi molaleng, a rwele le mongatse wa mokgopa wa tshwene. Dilo tse we ke tshupo ya gore monna yo mongwe le yo mongwe goba re kare mang le mang a mone gore monna ke ngaka. Bjalo motho wa mohuta o we mang le mang wa motseba, motho yo mongwe wa okwa a butsisa yo mongwe a dio nyaka go tseba fela gore ke ngaka ya ~~makgonthe~~ makgonthe. Ke maltho ona a mona gore ke ngaka.

32 Motho ge ele ngaka a e tumisi wa bona batho, wa fela o bolela gore a se dingaka nna ke nna nna, aowa filwe k ge motho a phela lefaseng a phele ka maatla. Ke gore badimu ba sale nae, ge bakare ba mitsa ba fo mitsa a tlogela ditlhare tsa gagwe. Motho o kwa ka batho gore ge o bona motho yo ke ngaka, wena ge o sa motsebe o ka se ke wa motseba.

14 Monna yo mona we wa ga Matlhakwana monna yo o ile a kwa motho yo mongwe a re motho ge a swere ke letswa nna ke fo motlhabela, ka seke ka dira ke selo. Monna yo we wa ga Matlhakwana a thoma go butsisa gore ka mokgwa mang. Monna are go yena nna ke na lesaka la dikgomo ka mokgwa o we. Le wena ge o rata nka go ruta.

33 Monna are go yena le nna ke be kerata gore o ka nthuta bjalo a ke tsebe gore o ka ntifa bokae. Monna yo we wa ngaka ya matswa a re wa tseba gore motho a rutiwa bongaka ka kgomo. Bjalo yola a re kgomo a re nayo. Are go yena a ke bolele ga na bjalo gape motho o alafa pele ke moka kgomo ya mathomo o tlilo fa nna ka morago ke ya gago. Monna a kwana go rutiwa bongaka.

34 Are go morutiwa tsea lerolenyana ke le fela lona ke la mo o hwetsana gore ba motse gagona yo we a nago le tshidi ya letswa, le ge o ka hwetsana le ge a le gona, ba gofe yona ka gobane o wa tseba gore ga gona motho yo we a ka tlhabelago motho wa letswa we na o motlhabele ka nosi.

15 Monna a thaletsa a re go monna wa ngaka bjalo moko motlhabela la ka seke la boya gaka. Monna are wa kwala le ka boya, bjalo ntheletse ke sa gobotsa. A o motlhabele ka seatla sa gago, o nyakela katse, ke mokwa wa e swara wa tlhabela motho ka dinala tsa yona, ke moka wa goma wa sitlhela setlhare ka lerofa layona ge o feditse wa e lesetsa lotewaro yona ke moka ya hwa.

35 Monna a kwa gore ke nnete bjalo a re mphe, a mofa. A thoma go sepela a bdele gore motho yo allago a tle go nna. A fela kgoro ya ga Sekgobela ke baloi, monna wa motse a kaka Mathetse, a swara ke letswa, bjalo mo rwa wa gagwe a re keile

ka kwa monna wa ga Matlhakwana are yena ke gomang ka nna ba we ba lllago. Papagwe a re o ke o kitime ngwanaka o mpitsetsa monna yo we.

16 Morwa wa mokgalabje yo we a kitima a ya go monna wa ga Matlhakwana bjalo a bolela nae, monna a dumela, a napa a tloga le yena, a ya a fitlha a hwetsana gore ke nnete mokgalabje o moswere. Are go bona e ka ba lena le nkatse mo ba dumela ke moka a re e awareng le tlise ba e swara.

37 Monna a tsena le molwetsi ka ngwakong a fitlha a tlhabela molwetsi ka lenala la nkatse a goma a mosit hela ka lerofa la yona. A e lesetsa ya tswa ya tshaba, bjalo mokgalabje wa ga Sekgobela a tia kgomo ga e fa Matlhakwana. Matlhakwana a bona kgomo e le botse bjalo a seke a nyaka go e fa Mokunyulla.

38 O dira ka mokgwa o we ele gore monna e su a ke a mosupa nnete ya Mokunyolla. Monna a nokwa ka ditsebe gore monna tso gapa kgomo ga Sekgobela, a lebella fela ge a tllilo mofa kgomo bjalo monna a seke a isa kgomo we. Monna a ka morera kgomo o ile a no homola a re yo monyana a ke a e ba yo mogolo go mong wa gagwe.

17 39 Monna a ka a dira ke selo kgomo ela ya moana. Belemetsogo go gora se mosela nkgopo. Matlhakwana a dira mosadi yo mongwe wa ga Raganya ka mokgwa o la a go dira monna wa ga Sekgobela. Mo we monna a ka a gapa selo, o ile a gapa tshetele fela. A tsea tshetele a isa kowa ga monna yola bjalo monna are aowa go lukile sepela o e sumisa, nna ke nyaka kgomo fela, ya bothasana bja gago. Monna e goma nayo.

40 Monna a seke a gopola gore monna orema seema. E ka ba a gopole ga botse a tsea kgomo ela a e a fe Mokunyundi A se ke a dira bjalo. Moloji a latlhe modiro wa gagwe. Mathetse Sekgobela a loya monna wa ga Forose bare ke Mokopu. Ke motlogolo wa ga Sekgobela wa kgoro ya Jakete. O moloya a tseba ga botse gore o na le sephemo.

41 Jakete ka tsatri le lengwe a gatlhana le monna yo wa Masela motse. Bjalo e b ele pele ga lehu la Mokopu a thoma go bolela mabapi le botlhale bja motho a re motho ga tlhalefe

letsatsi ka le tee. Bjalo Sekgobela a re o ra goreng ga o rialo are keile ka fora monna yo mongwe wa ga Matlhakwana mabapi le go kunyulla motho.

18 42 Monna ka tshepisana nae gabotse ka motsa gore taba e we ke lehumo dikgomo tse o dibonago ke tsa modiro o we. Ka ge e be ke kwana nae, ka motsa gore ge yena a rata modiro o we a ka ntsha kgomo ke morute. Ke sa bolelele ka kgomo ya maatla a gagwe. Ke bolelele ka maatla a kgomo ya maatla a ditlhare tsaka.

43 Mokgalabje yo we wa ga Sekgobela a bea taba e we ka mahubeng a gagwe. Monna yo we wa Masela motse ke Nophulaborwa Malatai. Ka morago ga ngvaga ke moka Mokopu a loiwa a hwa. A ka a babja o ile a tshabega go e tsa lehono ka moswana a tsoga a hwile.

Jakete Sekgobela a ya a morwala ka selei a fitlha a mnea motseng wa ga gae ke moka a bjelabjela. E be e sale gosasa banna ba sala ba duletse setoto. O ile go tsama a kwella lehu la motlogolo wa gagwe.

45 Mokopu e be ele monna wa motsumi a dutse le kgaitseedi ya Mathetse e se mosadi wa gagwe, a filo mosegela. Ditaola tsa bolelele gore monna o hwetse diphoofolo. O re o ja a nkona, ke monna wa mina noko o re a thuti go tswara phaga o tswere pedi ditlhagala. Monna yo we o kile a swariwa ke letswa, bjalo monna wa tlou a fitlha a motlhabela ka sebata sa mabala e ke ke nkwe e mpa a se nkwe.

19 46 Le lehono o ka kitima le banna le tla moswara e mpa monna yo we wa mina tlou o tlaya a molokolla, motho so, o mitsa le yena wa mona o a dumela. Bjalo monna yo wa mina tlou a se ngaka ke lethosana, bjalo a re o le le thosana a kwane le moruti wa gagwe. Ka tsatsi le lengwe monna yo we o bile a repa monna yo we wa mina tlou ole nae.

Ke moka ngaka ya re a re diolle re laolele monna yo we, re bone go nke a ka seke a tanya monna yola, wa mina tlou. A tsanago a reolla difu. Ba laolelele monna ditaola tsa dumela, fela monna wa mina tlou o tla sita ke tsela ya

20 go boela gae. Sefu se tla tanya b'ho ba babedi, Mmaphetola le kgaitse di ya gagwe Mathetse, mosadi o tla wa. Mathetse o tla tsoga, bakeng sa gagwe go tla hwa mina tlou.

Kowa gae banna ba sala ba dula bare go bona letsatsi le sokolo, a ke gore ke merithi bare go dula ka diatla ga gobose bjalo re swanetse go ba repa lebitla. Ba bangwe ba re le a kwala bjalo ge lekaaga motse o we la dikela a sesu a bova le tla dira bjang bakeng sa motse owe. Ka gobane o a ile gore o robale o le nosi, mong wa ona a se gona ka gare. Bala bare ga gona taba dipolai ditla leta motse ba dumelana ba thoma go epa lebitla.

Ba ba ba fetsa lebitla ba dula fase, ga gona ngaka e e kago go lebitla ka ditlhar bjalo lebitla le letiwa ka mmele ba dula ka mowe lebitleng ba bangwe ba yo dulella setoto. Go litiwa ga lebitla ba tshaba gore batloga motho yo we a loilego motho yo we a ka ntsha mabu o mohubedu.

21 Mobu o mohubedu ke mobu wa mang fase, bjalo ke mo we mohu a yogo robala gona. Bjalo ge a ka ntsha ona ke moka ~~mo~~ o ba etile pele o se phorola ka ona bjalo ngaka le ge e ka fitlha ya tshinya ke moka ba sa modira selo. Ke lebaka le wa ba letago lebitla ge mong wa lona a sesu a tsena.

Jakete a tloga a ya a fitlha ga Mophalaborwa a bolela nae, mosinyi wa letswa a dumela a re fela o tsebe ke gonyaka kgomo ge modiro waka o ile wa phethega. Mamondi a dumela bjalo a tsena ka ngwakong a laolela ditlhare tsa gagwe ditaola tsa dumela, a laole le mamondi a laola a le tee. Ka morago a tsee ditlhare a fa mamondi.

Ditao are o wakwa, o theletse ga botse o e o dire ka mokgwa o ke gobotsago ona. O swanetse gore o re go fitlha o tlotse mohu ka gona, o bolela gore ge nke o bolale ke motho a go latele, bjalo o tsee molala tshika o fotle, o mokhuparise ke lerumo la gagwe la go tshabana ka lona e be gona le moisa lebitleng. O seke wasia setlhare o sefeletse ka moka, ka gobane ge o ka se sia a sa loka, motse wa gago o ka swa. Ka ke mano a ngaka o bona gore ge a ka se sia a kaya a dira yo mongwe ke moka a hwetsane kgomo.

22

SM.

Monna yo we a loilego motho yo we ge o fitlha o tla kwa a goboledisa ka go omana are o be o sale kae kale le, o seke wa mofetola. Dipolai tse we dibolelwago go leta lebitla, go bolelwa ka diepa ka tsona, ba dibitsa gore ke dipolai. Letsatsi le ya madikelo, a boeletsa a motsa are le ge o ka sepela wa kwa motho a goubela o seke wa mofetola, o no motlogela a le bjalo, wa mo labodisa ke moka o moalafile le ge o ka kwa bare mokete wa babja o seke wa ya go mona.

23 Ke moka monna a thoma a ya gae, e rile ge letsafi le thoma go tseatsea a fitlha. Go tsea ke gore goswara ga letsafi. Ka nnete, monna yola a thoma go omanya monna yola, a re molato keng o e ya wa dula monna a seke a mofetola, a ba a no swaba.

A bitsa bo morwa rrago mohu ba tsena ka ngwakong, ga mogo le yena Mathetse, ba tsena. A dira motlogole wa gagwe ba molebeletse, ka gobane ge a ka tsena ka ngwakong a e nosi a ya a modira ba sa mone ba ka tloga bare o mosenne. Ba rwala mohu ba moisa gagabo ba goma ba boya ba dula kgorong.

Banna ge ba felegetsitse mohu ba robala kgorong ka moswana le gona ka morago ga masego a mararo goba a mane ke moka babitsa ngaka ya go alafa lehu ya tla ya alafa. Banna bawe ba goya ba swarela mohu ba oretsa diatla tsa bona ka pitsaneng ya ditshetla. Bjalo go fedile yo mongwe le yo mongwe a ka seponela ba palakana ba ya metseng ya bona.

24 Beke ya bobedi. Ka morago ga beke ya bobedi sefu sa tanya lepala la tshaadi ba kitimela ga monna yola wa mina tlou, bjalo ba hwetsana a sa etile bare o boya ka tsatsi la gore. Ka lona letsatsi le we a boyago ka lona, mosadi a hwa. Ba boloka mosadi bjalo tsatsi le batho ba palakanago ka lona, sefu sa tanya lepala la pholo. Baroma motho a ya a bitsa monna wa mina tlou.

Morumiwa a ya a mohwetsa a boya nae, monna a fitlha are ke tihwa ke rialo ke riala. A tsea dithebele tsa gagwe a wela tsela, monna o ile ge a re o tsela noka ya mounswana, tsa monamela, monna a re leoto tseleng, leoto lefokeng. A

hwetsana ke monna wa ga Saai ke moka a kitima a ya a bega ba ga Matlhakwana gore motho wa lena o paletsewe.

Ba kitima ba ya ba hwetsana monna a sita le go sepele. Ba morwala ba ya ba fitlha nae gae. Monna a thoma go tswa madi ka dinkong le ka ganong bjalo ka ge e ke ke kgomo e tlhabilwe. Mafello a hwa ge letsatsi le ya madikelo. Monna a lelwe o dirile ka kgole, o tsama a reola difu tsa batho. O be a tlhabilwe ke lerumo lela la gofa mohu ge a e ya gagabo. Ke lona le we la gotlhaba monna yo we wa ga Matlhakwana.

25 Tse we dingwadilwego ka mo matlakaleng a ka godimu ke tsona botshogotshwane. Ba tsama bare mponeng, kganthe ge ngaka e ka moleka a na pelo morago. Ke moka ke lehu la gagwe. Mong ngaka ngaka ge motho a ka moleka o na le mahulo a boela mahulong.

Bjalo ka monna yo Mphoko Matibidi o kile a ya a tshaba pudi ya sedimu yena mong a ile ba e tlhabe, bjalo ba e tlhabe. Erile ge ba mega gore pudi e fedile go tswiwa ge a fitlha are ba tswie pudi a hwetsana gore pudi a e na tsa ka teng. Monna a tewa ka sa mafuri a tshaba o be a sa rutiwa bongaka bjalo yena ge ana le lesedinyana a hwetsana e ke ke yena ngaka.

Bongaka ke selo se se golo a se nyake go swariwa ke bana senyaka motho yo a godileng aowa yo we ke ngaka. Motlhankana a ka seke a ba ngaka le ka motlha o le tee. Monna wa ngaka ke yo mogolo ka gobane le melao ya bjona e a imela.

26 Bongaka bja Lekgowa Masumu.

Lekgowa Masumu, mphatho wa gagwe ke le-dikwa, papagwe e be ele Ntisi, mmagwe Ngwarokwane. Ngwarokwane ke ngwana Moeng, bjalo ba ga Moeng makgolo wa bona Moeng e be ele ngaka e kgolo. Motlogolo wa bona Lekgowa a rutiwa bongaka ke бага makgolo wa gagwe. Monna yo we thuto ya bongaka ya motsena ga botse a kgona golaola ge fetisa morutisi, batho ba kitimela ga gagwe.

Monna a tewa a ya go saba, bjalo pele ga gore a tawe malome wa gagwe a motsa gore wa kwa dingaka a diratene, ge o e tewa mo o hwetsana dingaka tse dingwe. Di tla go leka ka mokwa e mentsi, ka gorialo mo we o tlhokomele fela ba ka seke ba godira selo, ba tlabo ba ntsha matlho ba go lebella.

27 O sale ngwana, molao ke o, o seke wa ba elekgeswa, ke taba e kgolo ya mathomo e we ke go botsago yona. Wa ya wa ba le matlho a matelele, re tla tle re go rwala o hwile. Taba ya bobedi kgosi a se selo, selo ke ngaka. Ke mowe o kwago bare ngaka ke kgosi. Ka gobane ge o ile wa fitlha seleteng, dilo ka moka di tla go wena o ja nama a o sebe ka morogo, mabjalwa ke mabjalwa ga gona taba a o tlhoke selo. Batho a bana taba dingaka tse dingwe di lebeletse wena, le go nyaka ditsela tsa gore ba go bolae.

O seke wa nwa bjalwa kudu, o fonwa bja go lekanela gore o tlhalefe, o dire modiro wa gago. O seke wa ba le lehufa, ge ngaka e ngwe e ka fitlha wa bona batho ba kitimela ga gagwe wena rwala dithebele tsa gago o fetele pele. O tlogana ge yena mong a go thoma mo we o swanetse go lwa nae, o tla mokata ka gobane o go thomile pele.

Kgwedi ge iile tsofing o seke wa likisa wa laola le ge motho a ka tla a e na le tehaletse e ntshi o gane. O e lese e balame, bjalo mo we ditshwene ka moka dibone, o ditlhatswe o kgone o laola. O seke wa tsea legare wa tlhabela motho, ba a fe ditlhare bona beng ba tlhabelane ka bona ka nosi.

28 Gosinya matswa, o seke wa ya mo we motseng wa bo mamondi wena o ba fe ditlhare ba yo dira ka nosi. Le ge motho a swere ke letswa, o seke wa motlhabela bona ge banyaka setlhare ba a fe, ba yoba ba tlhabelana ka nosi. Kudu o swanetse go gana ka gobane motho yo we ke moloi, o bolele gore a ke ditsebe ka gorialo mo we o tla ratana le batho ba naga e we.

SM.

Moruti a tswela pele le go bolela le motlogolo wa gagwe are ke e pha sebaka sa gogobotsa mabothata a bongaka. Ge o ka sepela ka taela e ke gobotsago, bongaka bja gago bo tla go logela. Taba ya go tanyolla difu tsa batho ba we ba swerego ke letswa le ka motlha o le tee o seke wa likisa. Wa dira taba e we o nape o tshabe mo we nageng e we ka gobane wena a o moalafi o molai ka gobane o ema le baloi.

Ke boletse lentsu la gore o ka fo mofa ditlhare bona beng ba yola ba tlhabelana. Ke le boletse fela ka baka la gore lena bana le nyaka kudu ditsheka tsa batho. Ka nnete o seke wa dumslana le taba ya mohuta o we.

29

Papiso.

Taba e bapisa ka engwe. E be gona le monna wa ga Raganya monna yo we leina la gagwe ke Mateu. Monna yo e be ele monna yo mogolo ele mong ngaka. Lesaka la dikgomo tsa bongaka e be le diyotlala, a tla a bolaya ke selo se senyana. Molato ele go tsama a reolla melabo ya batho. Bjalo ba moleka ka mekunyo ya bona e sa modiri selo e thala bjoeng.

Banna ba dula fase ba mologela maano, ba dira bjalwa ke moka ba roma mosadi yo motse gore a rwale pitsa, ya bjalwa a yo fa ngaka ka ngwakong o we a dulago go ona. Ka gobane ngaka a e nwe le batho ka kgakala, e nwela ka ngwakong. Mosadi a tloge a dula nae, a nwa bjalwa le mosadi.

30

Mosadi a tloge o nwa le monna yola wa ngaka bjalwa, monna a diyo bona gore ke la mosetla moladi a thoma go bolela le mosadi bjalo ka ge mosadi a rumilwe a no thoma a dira go gana gana mafello a dumela. Ngaka ya bea mosadi ka leka mosadi a lemaga monna ke moka modiro wa fela.

Yaba mosadi o phumutse ditshila tsa gagwe le monna ka lelapi a diswara. A dula le monna yolwa wa ngaka, ka morago ga lebaka ke moka mosadi a laela monna wa ngaka a motlogela A ya a fitlha a ba fa, bjalo bare o kgonne mosadi, ba napa ba dira ka mokgwa o we ba tsebago ba rakela mosadi dieta noka tsa mmela wa gagwe.

SM.

Ba thoma go dira ka mokgwa o we bona beng ba tsebago. Ka moswana monna yo mongwe wa bona ba diri ba taba e we a tsogela go ngaka go laola. O be a e ya go bona monna gore o bjang, a hwetsana monna a le boimeng bjo bogolo kudu. A lwala motho yo we a goba a dula lapeng la gagwe a molaudisetsa gore aowa motho wa batho le boroko a bo bona, are tsebe gore molato keng.

31 Motshenko ga e tshokole, ditaola tsa gagwe le dithebele a hwetsana ele manaba a gagwe. Monna a goma a ya a ba botsa gore sefu se tanye, ke hwetsane mogwera mogolo a tlhaaka.

Monna o ile a foya ele gore o ile a feta kgorong ya ga Mohlabe a hwetsana ba tshetse ditaola. A fitlha a dumedisana nabo, ke moka ba mega ditaola. Ba diolla ba ditshela e be ba laola tsa meso, bjalo ditaola tsa moabela, tsa motsa ge leeto la gagwe le sa loka a yo gobala, eseng go gobala mowe tlhogo e tla tsogago. Ba motsa gore a gome a seke a ba dumela le yena ka nosi o be a dibona, monna a laela a feta.

Mokgalabje yo Mafotha Mohlabe are go monna ge o ka boya ga botse ke tla tla ke fa kgomo. Monna re tau e ja motlholla. Ka morago ga go tshabega ga monna erile ge letsatsi le ya madikelo ke moka monna a ba sia. Ba ile ba rwala ele setoto bjalo wa bona ngwana yo we a sa kwego o wetse meloreng wa mohwelere, lehono e ka be a kwe, bjalo keng tsa natse.

Mosadi.

32 Batho ba we a goba a ye ya goba tanyolla e be ba tlhoka kgomo bjalo ba mofa mosetsana gore o tla tsea yena gwaba mosadi wa gagwe. Ga baka ba sala ba tshanoga morwa wa gagwe Makwene o ile a sala a tsea mosadi.

6 O kwile ga botse motlogolo le kgeswa le bongaka a disomelane. Ke moka ke go butsitse bjalo o ka tswa wa tsama o saba. Monna a hunela a tswa a sepela a fitlha a ba hwetsana a ya nabo. A hwetsana dikgomo le dipokolo gamogo le dipudi. Monna gobonagala gore o be a saya go saba o ile go hwetsane motlhologadi yo mongwe a dutai nae,

Papagwe a sala a hwa, bjalo ba dio roma motho gore a yo tsama a monyakela aowa a ya a ya a mohwetsana, a motsa lehu la papagwe. A boya nae, ke moka a fitlha a lla lehu la papagwe ka morago ga sello monna a gopola go boela nthago. Malome wa gagwe a re ngwana a kwa ka mokgowa o la ka go bolela. Mosabi a robale wa robala ba tsea le tsagago, o tla boya le nku e tswille.

33 Lehu le thibile ditsebe.

Monna a seke a kwa, ke lehu le thibile ditsebe. A goma a motsa are wa bona mosadi yo we o dutsigo nae, motlhang a go melelago mosela ke lehu la gago. O tlabo a nyaka go tsea lefa la gago. Monna a loka a sepela kgwedi a yaka ya fela, ba fo okwa ba tlhabelwa mokgosi wa gore monna wa go tewa ka mo we boroka wa ga Masumu a sa phela. Ba phara dithaba ba ya ba boloka motho yo we wa bona ka dithabeng.

Ka nnete motlhankana a ka seke a bangaka. Ke mowe ba kgale e be ba sa dumele gore motlhankana e be ngaka. E ka ba ngaka ka morago ga lehu la papagwe, mo we gona a ka ba ngaka ka gobane bongaka bjowe ba tswa tswalong. Go ena le bongaka bja go rutiwa bjowe bongaka monna wa go tia. Selo ge se sa go lebana motho o hwetsana a kganya, bjalo bongaka bja tswalong, ngwana le ge a sale yo monyana ga go belaetse o tla soma ka mokgwa o we papagwe a molaetsego ka ona wa bona a dira modiro wa go seloke le papagwe o be a le bjalo.

34 Ngaka ge e sena ditaola a ba bitsi gore ke ngaka, bare ke motsibi. Ke gore o tseba bolwetsi bja gore. Bjalo ka motho yo a ka fo tsebago ditlhare, motlhomong a ditseba ka ditoro a lora toro e motsa gore sepela o e pa setlhare sa gore ke moka a ya a epa a se sumisa ka mokgwa o we toro ya gagwe e motsetsego ka ona. Ke moka molwetsi a fola ke moka ke motlhare.

Bjalo ka mokgalabje yo Thethe Tselane e be ele monna wa go tseba ditlhare. O ile a ditseba ka baka la ditoro a alafa

bolwetsi, bjalo ka gobane o be a sena ditaola dirola o be a sa dibone. O be a tseba go alafa bolwetsi bja teng e kgwebedu. Le bolwetsi ba tlhogo le ge motho a ile a kutla ke basadi.

Teng e kgwebedu.

Mosadi wa ga Mathaba bare ke Manku o ile a swara ke teng e kgwebedu bjalo monna wa gag Malebogo a kitima le dingaka tsa ditaola. Dingaka tsa leka go alafa bolwetsi empa tsa palla. Monna a tlhakana tlhogo a se sa tseba gore setlhare se seka lafago molwetsi e kaba sa mohuta mang. Ka baka la gore dingaka ka moka o e neteitse.

Ka tsatsi le lengwe gwaba bjalwa motseng wa ga Tselane bjalo monna a ya go kgopela bjalwa. Ge a fitlhile a hwetsana mokgalabje yo we a dutsi kgorong a fitlha a dumedisa. Ka morago ga mo ba dumedisane ka moka ba tsosesana, Tselane are aowa rena re tsogile re ka kwa lena Mathaba. Mathaba are aowa rena a re tsoge, ke fokolla ke moapei, o bolaya ke teng e kgwebedu. Tselane are tse ditwenyago ke tsewe.

Thete a napa a bitsa mokgonyana a tsena nae ka dinkgong tsa bjalwa. Ke mokgonyana ka baka la gore moratho wa Mathaba o tsere mosadi lapeng la ga Tselane. A mofa bjalwa a nwa, ba goma ba tswa ba dula kgorong ka morago ga magane a we ba goba ba tsere There a re go Mathaba ke a kwa ge o re mosadi wa gago o bolaya ke teng e kgwebedu.

Monna wa ga Mathaba a re go bjalo teng e kgwebedu a kase bolwetsi bjo bo tawenyago le swarella motho wa^{ba}/tho ba we. Mathaba theletsa dipolelo tsa mokgalabje empa a seke are ke selo. A tlhwa a kgopela bjalwa la dikela a boela gae gagwe.

Ka moswana are go tsoga a gopola mokgalabje yola. A fitlha a dumedisana nae, bjalo Mathaba a re ke tlilo kgopela setlhare sa teng e kgwebedu mosadi wa ka o bolaya ke teng e kgwebedu. Tselane a re go yena a ke ngaka, monna a re ke ra gore motlhomong e kaba letseba ditlhare tsa mohuta owe. Thete are fela ke tla leka botlo no sita bjalo ka ge bositile dingaka.

SM.

Mokgalabje yo we wa ga Tselane a tsee kepi ya gagwe a tsena sethekgweng. A fitlha a epa mentantane ya gagwe. A goma a tla a e fa monna wa ga Mathaba a re sepela o e o moapeele a nwe ka moewanyana le ka mabanyana. Setlhare ga ba leboge, monna a tloga a ya a dira ka mokgwa o we ngaka e boletsego ka ona.

37

O ile a molaela gore ka morago ga matsatsi a mabedi wa bona a sekaone o gome o boe. Bolwetsi bo twenya go tawa g go tsena ga bo twenye. Aowa a thoma go robala boroko ka letsatsi la bobedi.

Ka letsatsi la boraro monna a goma a boela go motsibi wa bolwetsi a re go yena mosadi o kaonenyana ke moka a tsee tsidi a mofa a molaela gore a gax fagela ka buuwa bja kgothi ya leho a fele, a ija setlhare ka bjona. A ya a dira bjalo, ka moswana mosadi a seke a ya kantie. Letsatsi la dikela ba ba ba robala.

Taba e we eile ya kwesan monna botlhoko, a tsoga a e sale gosana a boela ga motsibi a fitlha a bolela taba e. Tselane a re go yena bjalo go lukile molwetsi o fogile. Ke gore go see kantie ka teng ga molwetsi go kamile, ka goralo mo we gotiile. Ka morago o tla bona a se thoma wena o seke wa fela pelo sepela o dule.

38

Mosadi a tlhwa a borwetawe, bjalo ge letsatsi le ya madikelo ke moka mosadi a sethoma. Aowa ke moka monna wa ga Tselane o alafile ke moka mosadi a napa a fola. Monna a goma a boela ga Tselane a motsa gore molwetsi yola wa gago o fodile. Tselane a re ke tse dibotse fela nna a se nna ngaka ka gobane a ke na ditaola. Monna wa ga Mathaba a re ke wena ngaka. A ntsha pudi tse pedi a mofa ke moka gwa fela.

Go kutliwa ke basadi.

Monna wa ga Mohlabe o be a sa bolele mabapi le gore mokgalabje a moalafe, aowa o be a bolela le mokgalabje yo we fela ka go motlhalosetsa bolwetsi bja gagwe. Ke lebaka la mo go nwewa mokgope bjalo monna we a goma tseleng ka baka la gotlhabiwa ke madi bjalo a gatlhana le Tselane.

am

Mokgalabje yo we wa ga Tselane a re go yena, bolela
thereso mesepele ya gago. Masogana le banna ba hwa ka baka
la go uta nnete ya bona. Monna a leka go utamela mokgalabje,
bjalo mokgalabje are ge nke o ile wa sepela ka phoso lehono
o uta phoso ya gago o tla dikwa o le nosi. Monna a theletsa
polelo ya mokgalabje ya motsena ditsebeng.

39 A thoma go dula fase a re ke a kwa mo o bolelago bjalo
ke a boifa, ka gobane a se selo saka. Tselane a re wa kwala
ngwanaka. A ba bolele ka leina, o fo tlhalosa gore keile
ka sepela ka mokgwa wa gore ke moka ba tla kgona go gofa dilhare
tse dilebanego.

Monna yo we a re le ka nthusa papa, ~~ka~~ ke
tshaba ka gore dingaka di ya tsare, bolela mosadi yo we a
go dirilego ro tsea madi a gagwe re kgone re go alafa.
A re go yena o wa kwala go bjalo, bjalo taba ya mohuta o we
a setaba. Tselane are wa bona ngwanaka ke boletse le papago
ke kwana nae, ka mokgwa o we ke go kwelago botlhoko. Thakgoga
re e ka gae.

Ke moka a thakgoga a sepela le mokgalabje ba fitlha
ka gae. Bjalo mokgalabje a re no bolela mokgwa wa mosadi
fela o seke wa bolela leina la gagwe. A re aowa motho yo we
ke mogwera waka, bjalo keile ka mitsa a tla mowe ka go
gatlhana nae, bjaloka re go ke go tlhologetse. Mosadi are
go lukile wa mpona.

40 Ka motsa gore a ka motlhologela ka matlho, ke go tlhologetse
ka mokgwa o mongwe. Mosadi a re gonna go ka seke wa kgonega
~~ka baka~~ la gore ke bone kgwedi bjalo nna ka mutsisa gore
ke o e bone go thoma neng, a mpotsa gore beke ela ya go
feta. Bjalo e su wa ya nokeng a re keile bjalo lehono o
nyaka go nkona ka maano.

Mosadi a re gonna a ke go kone ka maano, ke gore
molao waka, madi a re go fela ka fetsa beke ya bobedi monna
a sa mpatamele. Nna ka seke ka kwa mo we mosadi a gobolelago,
bjalo ka kateletsa mosadi, bjalo mosadi a re go nna o dira
ka kgang, ka seke ka mofetola. A re go nna o tla dikwa o le

nosi motsefa wa matshidi.

Yaba a ke ne leb ka le polelo ya mosadi nna ke holofetse se we ke senyakago, bjalo ka ba ka sehwetša. Ka morago ga modiro o we mosadi a re gonna o seke wa bola nna ka gobane ke go butsitse wena wa gana le ge o ka mpola nna ke tllilo gana. Ke mokgwa o we ke sa ratego gobola bjalo lehono ke kwile ge le tllhaba nyepo ela ya go tllhaba ke mosadi ya gore o tla dikwa o le nosi.

41 Tselane are batho ba bantsi ba hwa ka ona mokgwa o we wa go sekwe, wa kwa motho a re a ka loka motlogele, matsatsi fele go tllhaba o tla no tsoga o gathane nae. A o ke o e kwa seema se barego Popotela e e sa kwego e wetse moloreng wa mohwilere, ke ona mollo wa mohwiliri.

Mohwelere wa o tseba, ke motlhare wa molora o montsi bjalo ka gare ga molora wa ona gona le magala. O tla no bona e foba molora wa gopola gore magala ga gona ka gare o seke wa lekisa magala a gana. Basadi le bona ba bjalo ngwana wa mogwera waka, o seke wa kwa ga bolela gore madi a fedile ka tsatsi la gore waya aowa molese a fetse beke makgono a tllaba a fedile. Bjalo o kgone o tsena malaong a gagwe.

Ke moka a tsea metantane ya gagwe a mofa, a tsea tshidi e engwe a mofa e we yena mong a soba a koma. A tsea e ngwe a re go yena e ga elewe ba gotlhabele dieta noko, ba gositllhela ka yona. Makhura a go sitllhela ke motlhapologo wa gago bjalo e ba apee segokgo se, ke moka ba fele ba soba batshela ka se gokgong a e nwa nayo.

42 Monna a ya a dira ka mokgwa o we ke moka bolwetsi bja motlogela. A boela a botša Tselane gore motlhare o la o nthusitse kudu e ke ke mo e be ke likile ke wena. Mosadi o ile go ntira ka mokgwa o we ke moka ka robala boroko. Tselane are fela nna se nna ngaka, dingaka tša goba le ditaola tsona ba difa dilo. Ke lebugile ge o fodile ngwanaka.

Monna yo we wa ga Mohlabe a tloga a ya makgoweng a ya a bereka. A goma a boya a lebala mothusi wa gagwe.

SM.

Mokgalabje wa ga Tselane a fo homola, ka baka la gore a ka a moreta gore a moalafe. Monna a goma a boeletsa a gopola mokgalabje yola wa ga Tselane. Bjalo Tselane are go yena aowa, nna a se nna ngaka, sepela ga dingaka di goalafe. Monna a goma a ya a boya a tswere diponto tse pedi a fitlha a kgopela gore mokgalabje a moalafe, diponto o lefa molato oola wa pele gorialo Mohlabe.

43 Mokgalabje are mola o be o se ngwana waka nkabe ke sa gofe setlhare bjalo ka gobane o ngwana wa mogwera waka ke tla gofa. Ke moka a mofa, a motsa gore wa bona ngwanaka le ge o ka fo mpha lesokisi go lukile. Monna a ya a dira bjalo ka pele a fola. Go tloga ka lona tsatsi le we a se sa lebala mokgalabje yo we le yena a seke a molebala. Bogwera bo sinye ke setlaela.

Ngaka ya gae, gae tlhalibje, se we ke seema. Ke nnete ngaka ya gae e lamolela motho. Thoka ya kgole a e lamolele Ge o kitima o tshela dinoka le dinokana ge ore ke a boya o hwetsana gore noga e tshabile. Ke ona mokgwa o we go bolelwago gore thoka ya kgole a e lamolele, Motho. Ngaka ke ngwana e a foraforantshetsa, bjalo a o a dira o mofa go lukile.

44 Tselane o tseba le ditlhare tsa motho a opa ke tlhogo bjalo ditlhare tsa gorola tlhogo a go o re disi bjalo ka dingaka, aowa o sitlhela setlhare go dikulusa tlhogo ya gago, bjalo a go tlema ka lenti. Ge o kwa go thoma gore ke a fisa ke moka wa tlemolla ka gobane o ka tloga wa swa tlhogo. Le ga gole bjalo Tselane a se ngaka, ka baka la gore ana ditaola. Ke motsibi fela.

Mamele Mabakane, monna yo we le yena a se ngaka ke motsibi fela. Ka lona lebaka la go tlhoka ditaola. Bjalo Mabakane o tseba go alafa malwetsi a mohuta o: Motlhapo, Melala le sefelo. Sefelo a se bolwetsi, ke motlhare wa batsumi gore ge batswile ba e ba bolae diphoofolo. Bjalo ka gorial^o mo we re ka fo bolela gore ke bolwetsi ka gobane a 'ya a SM. dumela o a lapa.

Go lapa ga gagwe o tla dio sepela ka go e kgoga, bjalo ka go lapa mo we ke bjona bolwetsi le dimpja tsa gagwe o tla bona disathaba, ka gobane dika seke tsa kokona lesapo. Ke nnete gore motsumi o wa babja ka moswana ge a tsoga, o tla bona a e ya ngakeng gore a yolaola a kwe gore molato keng diphoofolo di motlhalefa. Mo we ngakeng a ka seke a boya fela o tla boya a swere ditlhare a fitlhe a e kalafu gamogo le dimpja.

45 Ka moswana ge boesa ke moka o tsea melamo ya gagwe o wa thoma o ya go tsoma ge a boya a bolalle, motsumi o wa thaba. Bjalo ba ya ga Mamele o ba kgetla. Monna yo we o na le mpholo wa maatla kudu, bjalo motsumi ge a ile a bolaya phoofolo e ngwe o swanetse go e fa mokgetli. O direla gore ge ditlhare di ka mofella a kgone go boela gape.

Motlhapo.

Motlhapo ke bolwetsi bja banyana fela le ba ba golo boya ba tsena, kudu bohwetswana baneng. Motsibi wa bjona ke yena Mamele fela ge la a be ana le ditaola e be a tla bitsiwa ka gore ke ngaka.

Melala ke bolwetsi bja melala ke gore botlhaba ka madi mo melaleng molwetsi a dula a tlekaletse. Ge a nyaka go lebella motho o sokologa ka mele ka moka a kgona a go lebella. Bolwetsi bjowe ngaka ya bjona ke yena Mamelel

Mamelele motsibi bjowe bja go kgona go alafa malwetsi a a ka godimu o ile a ruta ke papaagwe. Go bjalo ka bolwetsi bja mokolo bo alafa ke yena.

46 Matsokotša Mongale.

Matsokotša Mongale ke monna wa go ntsha batho meno, ke gore ge motho a opiwa ke leino o kitimela go yena, ke moka a fitlha a montsha ka morokola. Ke mokgoni a sengaka. Bjalo monna yo wa ga Mongaale ona le ditaola tse nne, a nyake gore a tsibiwe ke batho gore yena ke ngaka. Ditaolelwa ka ngwakong.

SM.

Monna yo Mamele o ile a hwetsana a laola ka ngwakong, bjalo monna ge a fitlha a re tama kgosi monna a phuthela ditaola tsa gagwe ka le gogwana la tsona. Yaba monna o mone. Mongaale a tswela kantle a dula le Mamele. Ba botsisana maphelo.

Bjalo Mamele a napa a gopola gore ke nape ke bone ga botse gore naa monna yo ke ngaka. Are go Mongaale ke tlilo kgopela ditaola, Mongaale are nna a senna ngaka. Mamele are mokgalabje ke a kgopela ke nyaka go kwa gore e kaba botlomi bo gona.

Mongaale a bitse monna a tsena nae ka ngwakong.

47 Mokgalabje yo we wa ga Mongaale ke ngaka ya botala, empa a tsibji ke batho o tseba fela ke basadi. A nyake monna ge a laola mo we go yena, o thaba fela ge golaola basadi.

Ara Mamele gore a olle ditaola, ke moka a diolla, are go yena dihuwetse ka moya a dira bjalo. Ke moka molaolwa a bolela se we a nyakago gore ditaola di motse sona a ditshela godimy ga legogo. Ke moka a thoma go molaola, molaolwa a fela a ditseba are seafoma, a motse dika tse we monna a diteebago a ba a bona monna a sirasira a dula ga botse.

Ka gorialo mo we ke gore monna ditaba di motsena ga botse. Bjalo monna wa ngaka ka gobane a nyake gore a tsibiwe a dira taba e ngwe gore le ka motlha o letee a seke a boya. A bee a monyatse gore a se ngaka. Ditaba tse a motsago tsona e be ele ditaba tsa nnete, tse molaolwa a gokgolwa ka tsona.

48 A goma a re go monna diolle monna a diolla a goma a ditshela a dilebella are go molaolwa aowa ba motseng bona baphela ga botse, fela ga ele wena aowa bophelo ga bogona. Matsatsi a mararo a ka seke a fela a o bone ke banna ba ba gorwele le ke lebitla ba go felegetsa a o bone modimo o gohoraletse, e ke phiri ere nna ka rwala ke rwele, morwalo waka o tille. Monna ba go bolaille.

SM.

Aretse o ke o di lle re bone gore re ka seke ra nyaka morana. Bjalo ba thoma go laolela dipheko. Dipheko ka moka tea gana phiri ya tswela pele le morwalo wayona. Monna a molaolela tshidi ya lekgopo, ka yona tshidi ya lekgopo re tsea yona o e phorola ka yona, botlomi ba gona. Re botse wena wa matlho a gobona monna ke moka a ditshela fase.

Ngaka yare monna go boima, e fela ke moka o resatile. E no tsea yona tshidi e ya lekgopo o tsogele ka nokeng o e o tlhapa. O re/^{go}boya ka gae ke moka o re mosadi wa gago a ale legogo ka ngwakong a go phorole ka tshidi e. E noba gona gore ge motho a tsea ke noka o leka go swarella medi ya no thaoga.

49 Monna a goma a boela gae, a sa thaba mantsu a xgaxak ngaka a motsentshitse bol etsi. A robala a sa epsine, a tsoga a sale gosasa a ya nokeng go tlhapa a boya mosadi a mophorola ka mokgwa o we ngaka ya go bolela ka ona. A tswa ka ntlong a dula kgorong a re tuu.

Dikgogo tsa ba disela mo we kgorong a bona mokoko wa gagwe o mogolo o we a rego o be a motsosa bosego, a napa a o tia ka patla a o bolaya. Mosadi ge a o kwa o phapatlela ka kgorong a tswa ka lapeng are go monna a molato keng, monna are ke nyaka go ja, a seke a motsa gore o a lla lebitla la gagwe ka baka la gore mosadi a ka tloga a lla.

50 Kgogo e we a yaka ya ruthetsetswa metsi. Yaba monna o napile o a e tlhaba, a e apea kgorong. Mosadi wa monna yo we a ji kgogo goja fela monna le bana. Ka mabanyana a tla a e fetsisa bosego bjowe monna a lala a sa robala ka baka la go bipelwa o lle kudu, bjalo a seke a gopola gore o bipetswe a gopola gore lebaka le fitlhile la gore a hwe, a no bona bobile boesa.

Monna a goma a bolaya kgogo e ngwe ya tshadi ya lesegesela, kantle le go botsa mosadi wa gagwe. Mosadi a thoma go omana bjalo monna are go mosadi mogatsaka ke nontsha lebitla laka. Bjalo ka ge a ka seke a dira molato ke moka mosadi a homola.

Monna a apea kgogo a ja. O be a e ja lona la mpana palega bosego a lala akhiba megosane.

Monna a bona bo mosetse, bjalo ngaka e maletse matsatsi a mabedi a goba a mararo. Monna a bolaya mmago dikgogo bjalo mosadi a thoma go makala gore monna e kaba o wa gafa. A seke a bolela selo a re nka fetelwa ke dilo. A e apea a e ja a e fetsa, bjalo dikgogo go/tse meretlelana, monna a re tse ba tla sala ba ~~dikgogo~~ dilela.

51 O nyaka nana ya kgomo.

Monna are go mosadi wa gagwe a ke tsebe gore kgomo nka e bona kae, ke be ke nyaka go bl bolaya yona Mosadi a re go monna a o tsene ke le tshelane, a re o kile wa bona monna a e ba le letshelane, bjalo wena o dira keng are ke fo nyaka go ja.

Letshelane ke takatso, bjalo letshelane le feta takatso. Ke selo ea basadi ge mosadi a thoma go feta ke kgwedi ke moka ba tla bona tse dingwe dijo tse a goba a dija a sa di nyake. A nyaka sejo ka se tee bjalo ka buuswa bja lehea, a nyaka bjona, goba a se bo nyake a nyake lotsa. Ba bangwe ba nyaka go seba ka nama, goba ba nyaka morogo bjalo o tla kwa basadi bare mosadi yo ona le letshelane. Ka gorialo mo we ke gore mosadi o imile.

Dikgogo ga disale teng, bjalo gosetse meretlalana. Monna a seke a bona gore nama a ka e bona kae. A thoma goseba ka morogo megosane ya fela, a bona beke ebile e fela a tswara beke ya bobedi. Monna a thoma go botsa mosadi wa gagwe gore o bone kowa ke bolaya dikgogo mosadi a dumela are e be ke ea diri ka kgole, ke ile ka ya go ngaka gore ko laola mmapa, bjalo ngaka ya mpotsa gore ke hwile matsatsi a mabedi a ka sefele.

52 Ke mokgwa o we wa go bona ke bolaya dikgogo bjalo wena ke be ke tahaba go go botsa ka baka la gore o be o ka lla. Bjalo mosadi are o gopola gore ngaka e we e go butsitse maaka, monna are ee, mpotsitse maaka. Mosadi a re gopola

SM.

seema se bare gagona goya galegale pula ya modupi e e tla.

Pula ya modupi.

Pula ya modupi ke pula e e tlhwago e na letsatsi ka moka le bosego motlhomong ya tsea matsatsi a mabedi le masego a mabedi. Batho ba go kae ka le baka le we ba dutsi ka dintlong ga ba tswele kantle. Modupi ke bolwetsi ka gobane wa tseba gore motho ge a babja o babja a le kangwakong, wa bona a lentle ke melwetsi wa bathong.

Mosadi a napa a tlhaba monna wa gagwe ka seema se we. A re go mosadi o seke wa bolela ka mokgwa o we, a le kwane le monna wa ngaka gore ke hwe, le beile letsatsi la lena le we le tlogo mpolaya ka lona. Mosadi are aowa nna ke kwa wena se o sebolelago. Monna a se sa fetola mosadi a motlogela a le bjalo.

53 Monna yo we wa ngaka a h a bjalo monna yola are o be a setaolela, nna ke sasetse. Monna yo we Mamele o be a bolela ka nosi. Ore gore monna yowe wa ngaka a ntlholetsa lehu, ke setse ke feditse mengwaga e mintsi disego ke feditse disego tse dintsi. Motlholla mongwe ga tsibji, monna o ile o ntlholla lehu ka anthe o a se tlholla.

Motho wa go ntsha maino ge a opa, motho yo we a bitsiwi gore ke ngaka, aowa ke mokgoni, o kgona go ntsha meno. Meno a be a ntsha ke banna fela. Bjalo meno a be a ntsha ke Eleyase Mongale, meno a be a ntshiwa ka morokola. Matsatsi a metlheng e no ba ntsha ka ditshipi tsa makgowa. Montshi wa o ya a swere kgogo ke yona tefo ya gona.

Malwetsi a diruiwa. diruiwa dina le malwetsi. Dikgomo dina le mehuta e meraro ya malwetsi, ke ena: Lehwele, tehakwane le lesika. Molwetsi ana mararo a a na le batho ba we ba kgonago go alafa ke batsigi.

54 Molwetsi bja lehwele, bolwetsi bjo gore kgomo e bolaya ke bolwetsi bja lehwele o tla bona ka masepa a yona, e thoma e nya dikgokolwana bjalo ka masepa a dipudi ka morago ke moka e a ema. Mong wa kgomo o swanetse go nyakisa motho yo we a tsebago bolwetsi bja lehwele. Motsebi a epe ditlhare

SM.

a mofe a yo alafa kgomo e fole.

Kgale ge dikgomo tsa gago diehwa ka bolwetsi bjowe bja lehwele bjalo motho a tla a dialafa tsa fola. O be a lifiwa ka kgomo. Bjalo matsatsi a bo lehono monna yo mongwe le yo mongwe yo we a nago le lesaka o tseba ditlhare tsa lehwele. Le ge motho a sa tsebe, a bona kgomo ya gagwe e eme a ya go yo mongwe yo we a k ago bare o tseba bolwetsi bjowe.

Ge a e ya a kgopela ditlhare tsa bolwetsi bjowe o anapa a motsa maina a ditlhare tsewe. Ke gore bare kgomo a ena mong, ka moswana o tla hwetsana ba bolaile ke moka ba mosegela a ja. Goba ka moswana ba ka tla ba nyalla ka yona, motlhomong ka ba le molato ka ya ka kolota.

55 Ditlhare tsa bolwetsi bja lehwele ke tsena. Lehwele la tlhoho, Tshikginyane le kgopa bjalo dibolaelwa ka Serokolo le phela. Batlhankana ba ga metsi ke moka a a tshela ka moeteng bjalo monna a dira ditlhare tse we ditshetla. A dienela ka moeteng gore ditshetla a ba a tshela ka nakeng bjalo ba nwea kgomo ka moka le tseyewe tsa goba disatlo babja ke moka di ka se sa babja.
Nama.

Nama ya kgomo ya lehwele a ena mokgwa, ke gore a e nkhe. Bjalo marapo a yona a swanetse a tshubellwe ka gobane ge a ka seke a tshubellwa dikgomo ditla a kokona tsa tsena ke bolwetsi. Bolwetsi bjo bja lehwele e be bo treba ke бага Moeng, ba sa nyake go botsa batho. Kgomo ya go hwa a e na moabe.

Tshakwane boletsi bjo bokotse ka maatla bja tsena dikgomo dikgomo di ka tsa go fela ka moka ka lesaka. Kgomo ya bolwetsi bja tshakwane wa bona e eme ke moka e hwile. Ge o bona e eme napa o tsee lerumo o bolae.

56 Bolwetsi bjowe bja tshakwane ke bolwetsi bja madi, gore kgomo e bolaya ke bolwetsi bja tsakwane o tla e bona e thoma go tlhotsa letsogo. Bjalo ge e hwile o lebelle ditshika tsa letsogo lela yagoba e tlhotsa ka lona, o tla

SM.

bona tshika e nwe e tletse madi go fitlhela yo dira
ditshikanyana tse ditsheane magetleng go bontshagala gore
dinapa die ka pelong.

Mmele wa yona ka moka e foba madi letsogo lela ya go
thoma ka lona go tlhotea lona le bodile, nama ya kgomo ya
go hwa ka bolwetsi bja tshakwane ga tsefe e bile ena le
monkgo. Ga e thathafe, e fo ~~magga~~ sobogana le ge e sale tala
ge e apellwe gona ga e bolelwe. E no butswa e saphela.

Ditlhare.

Bolwetsi bjo bja tshakwane boile bja fetsa dikgomo go
sa tsibji ditlhare tea go alafa bolwetsi bjowe. Dikgomo
tsa Saai diile tsa hwa ka mokgwa o o makatsago. Gwa thoma
ka dikgomo tsa dipholo ba bona e eme ke moka ba fo tseba
57 ga botse gore ke moka ke lehu la yona. Dikgomo tse wiile
hwa kudu. Mowe batho ba gore ba reka dinama tsa tsona ba
ba bantsha matlho ba lebelli.

Nama ya le poo.

Ba o kwele monna wa ga Rakgwale bare ke Sebele setse
gore o kgona go alafa bolwetsi bja mohuta owe. Ba molata
monna a ya a ba fa ditlhare a re go bona le dirile ka gore
kgomo ya mathomo ya re go hwa ke moka la ja. A re tsebe
are go lukile sepelang la a kunyetsa ka tsona ditlhare tse
Ba tloga le ditlhare ba ya ba nwetsa dikgomo ke moka
dikgomo tsa se sa hwa.

Monna yo we wa ga Rakgwale a ka a ba supa ditlhare.
Ka morago ga mo dikgomo difodile ke moka a fitlha a gapa
kgomo ya ditlhare tsa gagwe. Monna wa ga Raganya bare ke
Makhukhu a tsea medi a e lebella ga botse a tse a thoma go
botse batho gore monna o re gapela dikgomo ka bolwetsinyana
bja phaku.

58 Rena a ra tlwela mokgwa o wa gore dikgomo ge difokola
re lifisane, dikgomo a dina mong. Batho ka moka bawe banego
le masaka ba tseba ditlhare tse we tsa bolwetsi bja tshakwane.
Ditlhare tsa bolwetsi bjowe ke tse: Morotho makgata a ona,
Medi ya Mpale botlhoko bja makala.

Lesika le lona ke bolwetsi bja dikgomo bjalo bolwetsi bjo ga bokotse, ka gobane kgomo e ka tsea lebaka e tlhotea. Ke gore e fo tlhotsa letsogo la pele, go fula e fula. Ke gore kgomo e we e bolaya ke lesika. Bolwetsi bjo we bo alafiwa ka lesika fela, ke lesika la kgomo bare ga na kowa leotong lela e tlhoteago ka lona ke moka ba thula ka morokola ba folela lesika ba etlemella ka lona ke moka kgomo e a fola.
Dintho.

59 Dintho tsa dikgomo le tsona dina le ditlhare. Ge kgomo e nyetse diboko bathoma ba e fata diboko pele. Ba ruthetsa metsi, ke moka ba fata ba ~~kxkx~~ tlhatswa ka ona. Ba kgone ba tshela setlhare mola diboko ba difatile ka moka. Selhare sa dintho ke motlhare o tee o we o tsibjago leina la ona ke Lekgotlhotsa. Ke motlhare o o ~~mx~~ melago dinokeng le din okaneng le meeding. Motlhare o we o baba kudu le gona o bile o a ferella. Ba epa medi ya ona ke moka ba e kगतla bjalo ba o sila yaba lerole. Ge motho a sila ona o theya phefo gore wa seke wa motupela, ka gobane wa go tupela o tla ferella tse nkego ga se ga fela

Kganelo ya motlhana.

Le bjona bolwetsi bjowe bo tsibja ke mang le mang. Bo alafiwa ka motlhare o moretswa le ona o mela dinokeng bjalo ke o mosetlha o wa tia. Ba epa medi ya ona ke moka ba e kगतla o a thephoga ba o tshela ka metsing a ruthetseng ba e nwesa ke moka motlhana o wa tswa.

Dinku.

Diruiwa tse a tsa tlhoya ke malwetsi kudu. Go hwa gona di noya tsa hwa bjalo bolwetsi bja tsona ga botsebiwi. Nku ke phoofolo ya swele kudu, ka gobane le ge e babja o ka seke wa kwa e tsetla bjalo ka pudi

60 ~~52~~ Go tswenyiwa.

Ke kwile morena mabapi le go tswenyiwa ke diletere gamogo le diposo tsa sepeleng ke tla leka ka maatla.

Nku.

Ge e ile ya baba ke ntho mong wa yona a seke a

phakisa a elemoga ntho ya ba ya e tsena kudu e tshaba le naga, ke moka e se nela le soka go fitlhela yo hwela ntsho.

Dipudi.

Ke diruiwa tse ditlhoilego ke malwetsi, bjalo ka bolwetsi bja dikgwatla. Bolwetsi bjowe bo bakiwa ke masepa a tsona. Moruiwi wa dipudi go nyaka gore a bele tlhokomelo e kgolo ka mokgwa o a age lesaka ka tlase, ka godimu a age ngwakwana, gore ge pula e na ditshabele ka gona. Le gona go nyakega gore gobe le mafsika dieme go dimu go ona.

Dipudi ke dithakga ga dinyake leraga, bjalo ge go sena le mo dika tshabelago gona, tsa ema godimu ga mafsika tsa ema mo godimu ga maloko a tsona ke moka ditlhagelwa ka bjona bolwetsi bjowe, bja dikgwatla.

61 Go phatalla.

Dikgwatla tsa tsona diaphatalla ke moka tsa thoma go tlhotsa. Ga gona setlhare sa go alafa bolwetsi bjowe. Mafello ke moka diahwa.

Setlhogwana.

Setlhogwana ke bolwetsi bjo bongwe bja dipudi, bolwetsi bjowe bo kotse ka maatla. Pudi ya bjona a e babje, wa kwa ere mee ke moka e hwile. Bja tsena lesakeng dipudi dia a fela ka lesaka. Bolwetsi bjo bja setlhogwana a bona motsibi.

Matlhaba.

Malebogo Mathaba o be a na le dipudi tse dintsi. Dipudi tsewe tsa gagwe tsa tsena ke bjona bolwetsi bjowe bja setlhogwana monna a se sa tseba le gore a ka dira bjang. Ge a tswia pudi lehono ka moswana ba tswia e ngwe bjalo b'alo.

Go kwella.

Monna a kwella gore go na le monna yo a tsebage bolwetsi bja mohuta owe. Monna e sale yena Sebeseletse Rakgwale yola wa go tseba bolwetsi bja dikgomo bja tshakwane. Monna a napa a ya mowe ga monna yowe. Monna a ya a mofa ditlhare ke moka a fitlha a nwea dipudi tsa gagwe. Dipudi tsa tswela pele le go hwa go fitlhela dipudi difella ka lesaka. Mowe gwa supagala gore bolwetsi bjowe bja dipudi ga bona setlhare.

62

Monna yo Makhine.

Monna yo we leina la gagwe bare ke Makhine, Thobetsane. O be ana le lesaka la dipudi bjalo a kwa botlhoko pelong ya gagwe a re ka moswana go t ilo hwa tsaka dipudi.

Toro.

Thobetsane a re ge a robala a gopola kudu ke lehu la dipudi. Monna a lora bosego a na le mohuwa gabo, a mosupa ditlhare tea go alafa bolwetsi bjowe bja setlhwane. Bolwetsi bja dipudi e be botlile ka buima. A tsoga gosasa a bolela toro a bolela toro ya gagwe a bile a gopola le ditlhare tsewe.

Monna a tsea kepi a tsama a epa ditlhare tsewe. A thoma go nwesa dipudi aowa dipudi tsela a go dinwesa ke moka tsa sonta.

63 Go dithoma.

Ge dipudi dithoma go hwa ka lehu le we la setlhogwana ke moka baruiwi ba dipudi ba kitima ba e ya go yena. Monna a ba fe ditlhare tea go alafa dipudi ke moka dipudi difola. Ba we a ba alafeteego dipudi tsa bona ba molefa ka pudi pudi ke moka lesaka la monna la napa lagola.

Dilo tsa batho dia bolaya.

Ke toro ya bobedi ge a be a robetse ere go monna o gapile go lekane, dilo tsa batho di a bolaya. Seruiwa a sena mong, wena o ka thusa ka mokgwa o we o laetewego ka ona fela o seke wa tsea dilo tsa batho.

A gopola.

Monna a gopola malwetsi a dikgomo ka mokgwa o we batho ba bantsi ba fiyo butsiwago kante le tefo. Le yena a thoma go botsa bawuri ba dipudi bolwetsi bja dipudi. Yo mongwe le yo mongwe a e kalafele dipudi tsa gagwe, aowa o ile a dira ka mokgwa o we toro ya gagwe e ilego ya motsa ka ona. Batho ka moka ba tseba ditlhare ka yena.

64 Maina a ditlhare.

A na ke maina a ditlhare tsewe di alafago bolwetsi bjowe bja sebokwana ke a: Molaka, motlhapa-tshila (Mosetlha)

le morotho-~~mm~~mabela ba phatlhagantse le sebokwana sa pudi ya go hwa pele. Serokolo le phela le mailane tsona ke molao wa gore ditsene mowe ditsetleng.

Seboko.

Pudi ena le seboko ka gare ga tlhogo ya yona. Ka gorialo mo we dikgopolo tsa batho ba be ba gopola gore bolwetsi bjowe bo ka ke sona seboko se we. Monna yo we wa ga Thobetsane a batlhalosetsa gore a se sona, aowa ke bolwetsi bja madi. Le ga gole bjalo leina la madi a le tsene dipelong tsa batho, leina ke sona sebokwana.

Dipokolo.

Dipokolo ke diruiwa tse ditlhoilwego, molato wa tsona ke gona go se lewe. Kganthe pokolo ena le modiro o mogolo. Le ge ba e bona e eme e sa fule a bana taba nayo, e tlabaya no e hwela ga na mowe, kganthe diruiwa tse tsa go lewa eno hwa ba e fa ditlhare.

65 Dintho tsa dipokolo.

Dintho tsa dipokolo tsona ba bangwe ba leka go ditlhokomela. Ba bangwe ba napa ba sisingwa le go ditshela ditlhare, go fitlhela e bile e bolaiwa ke ntho. Ntho ya pokolo a e fole ka pela, e nyaka motho wa sedi kudu.

Dikolobe.

Dimpja le ge di sa lewe empa tsona tlhokomelonyana e gona. Ba bona gore e a ba sebetsa empa ditlhare tsa go fa dimpja a di gona. Bjalo mo we go bolelwago tlhokomelonyana ke gore ge mpja e babja ba e ripa tsebe gore madi a falle motlhomong e tla fola fela le ge e ka no hwa a e na taba g ba goga ba yo latlha molatlha digola. Mong wa yona pelo e tla noba e baba ka mokgwa o we a tsebago mpja ya gagwe yo goba e soma ka ona ge a ile gotsoma.

66 Dibokwana.

Gore nnete dimpja di a setsetsiwa, o ka bona ge dimpja e sale dimpjanyana. Ka gobane ka lebaka le we diba le

SM. dibokwana. Dibokwana tse we dibakela dimpjanyana bolwetsi.

O tla bona mpjanyana e sa nyake go ja tsa goja. Dibokwana tse we dietwa mmele ka moka bjalo mong wa dimpjanyana o swanetse go pitla dibokwana ditse mmeleng wa mpjanyana. Ge ditewile o tla bona mpjanyana e ija dijo.

Letlhabula.

Dibokwana tse ditwa dimpjanyana lebakeng la letlhabula ka baka la gore letlhabula ke lebaka la go fisa bjalo matsetse a tlala kudu. Ke ona a we a dirago dibokwana. Dimpjanyana tea marega ga dibe le dibokwana.

Sebokwana.

Sebokwana se tswa dimpjanyana mola disetse dile tse dikgolwanyana. Seditswa ka fase ga leleme bjalo gona lebasile ba ga kgona go ntsha sebokwana se we. Mong wa yona o kgopela motho a yo se ntsha. Ke moka gore bantshe bolwetsi bja mpja bo fodile.

67

Lekgwakgwa.

Le bjona lekgwakgwa ke bolwetsi bja dimpja. Bolwetsi bjowe bodira gore mpja e tlhobege bjoya bja yona. Mmele wa yona ya noba lekgwakgwa fela go sengwaya ga yona ga go fele.

Ditlhare.

Ba leka ka maatla go e nyakella ditlhare tsa go e alafa bjalo setlhare sa yona ba e tlotsa ka mahura gore lekgwakgwa la yona le ologe. Metlheng eno bjalo ka ge gona le ditipe tsa makgowa ba ditsea ba eya ba ditipa ka ditipeng. Tipe ke sona setlhare sa makgonthe.

Dikgogo.

Dikgogo ke dinonyana bjalo le tsona dina le bolwetsi. Bja tsona bjowe bo bitswago gore ke sebete. Wa bona e tsoga e e namile ke moka e hwile ga gona seetlhare sa goe alafa. Bokaone ke go alafa tsewe disaphelago.

Kalafo

Kalafoya dikgogo dia lafiwa ka sebete more, ba phatlhagantse le molaka. Ke ona motlhare wa madi. Ba

SM.

68 69

Ba disile ba ditshela ka gare ga metsi ke moka tsa nwa. Ke moka tse we disetsego di tla sala tsa phela.

Go thiba difate.

Go thiba difate ke gore ba thibela malwetsi a go tswa ka difate. O we ke modiro wa ngaka le kgosi, ba thiba kgotlo tse nne tsa lefase. Ba direla gore malwetsi a seke a tsena mono lefaseng l a gesu. Bjalo ba ditshupo tse ditla go ngwadiwa ka mofase.

Sekgagane.

Sekgagane ke bolwetsi bja batho ke bolwetsi bja go tswa ka difate. Bjalo bolwetsi bjo bja tsene lapa le lengwe ke moka ba tloga ba yo bega ka mosate, gore motse wa bokete o tsene ke sekgagane bjalo batho ka moka ba tsibiswe gore ba seke ba tsena mo we motseng owe.

Mphoko.

Kgoei e tlanya ya foka mphoko mo we motseng o we, ke moka bolwetsi e tla foba bja motse o we, metseng e mengwe bo ka se sa tsena. Bjalo ba tlofoba ba alafana gana mowe.

Kalafu.

69

Bolwetsi bjo bja sekgagane bo alafiwa ka letsoku le moreto wa tshwene. Ba lala ba e netsitse moroto wa tshwene ke moka ba tsoga ba tlotsa molwetsi ka ona, bjalo ba sila letsoku ba le phatlha-ganyan le moreto wa tshwene ba ba tlotsa a se lapisisi ke moka o a fola.

Sekokonyane.

Bolwetsi bjo le bjona ke bolwetsi bja go tswa ka difate le bjona bja tsena motseng ba swanetse go bega mosate, ke moka ba mosate ba tle ba foke mphoko mo we motseng o we.

Motseng wa Makokoropo.

Motse wa ga Makokoropo bolwetsi bjo bja sekokonyane bo ile bja tsena ka monna, monna yo we leina la gagwe ebe bare ke Mateke Makokoropo. Ba ya ba tsibisa ba mosate bjalo ba mosate ba ya ba foka motse owe. Go alafiwa batho ba motse owe.

SM. Kalafu.

Bolwetsi bjo we ba boalafa ka mokgwa o ba tlhabe madi a motho yola wa go tsena ke sekokonyane pele, ke moka ka madi a gagwe ba themela ba we se sesugo se ba taena. Le yena ba tla no moalafa ka ona mokgwa o we fela yena se tla modira kaxx kotse ka gobane se tsene ka yena. Ba la bangwe bona aowa ba tla sonta.

70 Setlhare.

S_utlhare se segolo sa bolwetsi bja sekokonyane ke madi a motho yo we wa go tsena ke sona pele le mphoko fela. Bjalo bolwetsi bjowe le bona bonyakile swana le sekgagane. Ke bjona bolwetsi bja go tswa ka di tse le bjona bo a fukiwa.
Mokgwa wa bolwetsi.

Sekokonyane sena le dintho tse dikgolo tse we disinyago motho. Bolwetsi bjowe bonyaka kudu matlong bosinya matlho a motho e seng matlho sefathlogo, mo we sefathlogong sa motho gona go a napa gwa sinyega.

Sikagane.

Sekgagane sona ga se tsewe diso tse di bonagalago, fela ke mmele fela o fo sisa, bjalo wa ke ketla.

Mabadi a maso

Monna yo Mateke Makokoropo seile sa mosinya kudu mat ho a gagwe, le ge a ile a fola. Matlho go bolelwa ka sefathlogo sa gagwe, goile gwaba dipabedi tsa mabadi a maso. Ke mabadi a direteletsa a magolo a maso.

71 Kosa.

Ka mokwa ge a bina ko a ya montshegele, ka gobane kosa e we ke ya gotlhabakanya diema fela. Yena seema sa gagwe ke sa bolwetsi bjowe boilego bja mosinya. O re dumela Serithe Makokoropo ke be ke le ngwana yo botse ka sinyala sekokonyane se ntile matlho.

Serithe.

Ba se leina la gagwe, mong leina la gagwe ke Matheke, bjalo le la Serithe o e thela ka morago ga mo a setse a lle ke sona sekokonyane o bolela gore seritetse matlho a gagwe. Le seke la bolela gore ke bifile ge ke sa le ngwana ke be ke le motho yo motse.

Thibela malwetsi.

Bagologolo bare thibela malwetsi e phaka kalafo. Se we ke seema, bjalo ka gorialo mo we kgosi e swanetse go tihomela naga ya yona. Ngwaga o mongwe le o mongwe o thiba difate, gore bolwetsi bjo bongwe le bjo bongwe bja seke bja tsena nageng ya gagwe ka maatla.

72.

Ntwa ya Jeremane.

Ka morago ga ntwana ya Jeremane go ile gwaba le bolwetsi bjo bogolo bjalo batho ba ile ba hwa, mono nageng ya gesu ga baka ba hwa ka bolwetsi bjo we bja Jeremane. Ka baka la gore boile ge bo fitlha bja hwetsana gore kgosi e setse e thibile difate. Ke mowe go hwetswago gore thibela malwetsi e phala kalafo.

Bathusi.

Mohuta o we o ilego wa thusa kudu bakeng sa bolwetsi bjo ke makgowa le bona ba sumisa seema se we sa thibela malwetsi e phala kalafo. Ba thoma go bitsa batho ba bantse gore ba kgobakane, bjalo batho ba dira bjalo.

Sekokonyane.

Batho bare kowa ba kgobakane bontse, bjalo ba thome go ba botsa gore go na le bolwetsi, ~~bka~~ bolwetsi bja diso. Bjalo ka gorialo mo we mmuso o ntehitse ditlhare tsa gore motho yo mongwe le yo mongwe a tlhabiwe, ka gorialo mo we ke go thibela bolwetsi bjo botlago.

73

Dikgopolo tsa batho.

~~Dikgopolo~~ Dikgopolo tsa batho e be disa kgolwe, di gopola fela gore ba tllilo baka bolwetsi. Makgowa are fentse, ga gona se we motho a ka se dirago aowa go a kwala banna ba makgowa le ka no dira ka mokgwa o we lena beng le tsebago ka ona.

Leina la bolwetsi.

Leina la bolwetsi bjowe lere keng, ke sekokonyane, se kokonya matlho a motho. Go lukile re le tlhaba sekokonyane.

Ba thoma goya nabo ba ba tlhaba difaka banna basadi gamogo le bana. Ba tlhaba ka moka ke moka ba goma.

SM.

Gobaha

Ka morago ga mo makgowa a tlugile ka moago ga matsatsi a se makae, ke moka mola ba tihabilego gwa thoma go baha, ba bangwe ba fola. Bjalo batho ba thoma go dumaduma bakeng sa gobaha, ba re re boletse rare ba tlilo re tshela bolwetsi. Bawe goilego gwa se babe ba bolela gore nna baile go ntlhaba ka phakisa ka phumula. Rena re tshabile ka gore baile la se phumule.

74 75

Dipetseka.

Dinthe tse we tsa baba go fitlhela difola mabadi a gona ya dioba dipetseka. Lebadi lantshe ga le hwelle. M_ubapi le Makgatla gona e be go kwisa botlhoko ba we bailego ba ba ke dilo tsewe.

Ngwaga o moswa.

Ka ngwaga o moswa, makgowa ba ntsha taelo ya teena go kgosi gore ka tsatsi la gore batho ka moka ba kgobakane gona kowa la go kgobakana. Go tlilo tlhabiwa sekokonyane, se sale kgole se a tla batho ba tla ba gobala.

Motlhomisefero.

Phuti sale le lenaka ke gore motho yo a saego, o tlilo ntsha pudi. Mang le mang o swanetse go ya masogana methepa baswadi gamogo le bana ba bona. Ke taelo ya go tswa ga makgowa. Kgosi e e fa batho ba gagwe.

75

Batho ba kgale.

Batho ba kgale be ba ekwa molao wa kgosi, ka moka ga bona ba tlaya mo we phalafala e ilego ya ba supa gona. Ba ya fela ka go tshaba molao dipelo tsa bona a tsa lokologa. Yo mongwe le yo mongwe a re nna ge ba ntlhaba ke tla phumula. Ka gorialo o direla gore gwa seke wa baba.

Go phumula.

Ka moka bana, masogana, methepa, basadi, makgatla, banna, bakgalabje, le bakgekolo ba ya bakgobakana motlhomisefero. Makgowa a fitlha a ba tlhabe bjalo yo mongwe le yo mongwe a phumula a utamile ka gobane e be ba rakela.

Madi a magolo.

Le ge ba ile ba phumula ba we banago le madi a magolo kudu bare (mmele mobe) go ile gwa nobaba. Aowa go fitlhela mo we batho ba ba o ba kgolwa gore ke nnete banna ba mokgowa ba thibela bolwetsi, ka baka la gore bolwetsi bjowe bja sekokonyane a bo sale gona.

76 Motlhommi-sefero.

Motlhommi-sefero ke letsibugong le legolo la noka ya Makhutswi, ka fase ga thaba ya lephatsi, ka godimu ga letsibugo le we go tlhakana Segwai le Makhutswi. Bjalo ka fase ga letsibugo le we gona le pata e kgolo e ntshwa e e napago e leba matloumeng leppelle. Motlhommi-sefero e be go e tla pata ya botala. Ke gona felo mo we ba go thoma go tlhabiwa sekokonyane ntshe.

Thibela malwetsi.

Bjalo ka mo matlakaleng a ka godimu, go tlhalusitwe ka malwetsi, a batho. Bjalo thibela difate a se go thebela malwetsi fela, aowaa, le bonaba bona ke manaba awe a tlogo a dira kotse, mo nageng, ka gobane manaba a we a tla dira kotse ke moka go tsena bolwetsi bjo bogolo bja batho ka moka. Manaba a we a tla ngwadiwa ka golatelana go ona ka motlase.

Lenaba lapele ke ledimu.

77 Ledimu (phefo e kgolo) ke lenaba kudu ge e ka re letlhaga la hwetsana mabele e sa le thebe goba a budule ba setse ba tla thoma go bunwa. Ge e foba ledimu fela aowa a ga le kotse gagolo ge mabele a budule ka gobane mabele a tla wela fase bjalo basadi ba a sala ntago ka go tsama ba topa awe, a welego.

Ledimu la pula.

Ledimu la pula le kotse kudu, ka gobane mabele a tla wela fase, bjalo ke moka ka moswana pula ya tsoga e na. Mowe gona ke moka ke tlala e kgolo ka gobane mabele a tla mela. Ge pula e kare gona maru a fobipa, go kaba kaone ge e kare gona ke moka le goma lafisa ka moswana ga pula e we gona mabele a tla orela.

Ledimu lebaka keng.

Ledimu le bakwa ke go rema ditlhare tse we dilago, ditlhare tse, Mokhudi, mogamaka le mphatlha. Ditlhare tse we di a ila, bjalo dina le lebaka le we ba remago ka lona. ~~di~~ ~~Baxaxa~~ direma ka morago ga mo ba setse ba lumile, mo we ga gona taba, ka gobane le ge ledimu le ka tla, le tla hwetsana gore mabele a budule. Motho a rema pele ga molao o hwetsana o lifiswa ke kgoi ka kgomo.

78 Dithaga.

Dithaga le tsona dibaka ledimu, motho a dumelelwa gore a tshube tlhaga le tlabula. Ka gobane diphula ledimu. Ge notho a ka tshuba tlhaga a bonwa le yena o lifiswa ke kgoi ka kgomo.

Matsobe.

Basadi ba folema masemo a bona ba bokella, matsobe a bona tshemong. Ga gona mosadi le ka o tee yo we a ka tshubago matsobe ka baka la gore matsobe ke ngwanabo tlhaga. Ke motlogolo ka gobane ge a ka tshuba letsobe go phulega phefo.

Matsobe a thoma ke ba mosate go tshuba, e seng basadi ba mosate ka moka mohumagadi. Ka gobane ba tla ba ba hupile gore mosi wa lona le ge o ile godimu wa seke wa baka ~~laxa~~ ledimu. Letsobe le baka motlogolo wa ledimu elego phefo. Ka morago ga mo mohumagadi a tshubile letsobe la gagwe ke gona bjalo batho ba ka tshubago matsobe a bona.

Sefako lenaba la bobedi.

79 Sefako ke lenaba le lengwe le we le sinyago dibjalo tsa ba yo gamogo le diruiwa le matho sa mohwetsana se a bolaya. Gona le sefakonyana se we a sena kotse, ka baka la gore sena le feikana a manyana bjalo mong sefako se segolo sena le mafsika a magolo, a mosweu a tologa. Mono nageng ya gesu, sefako se segolo e su se ke se ena, go nofela go ena sefakonyana ka baka la gore kgoi e be e thiba difate, Naga e hwile.

Naga e hwile ka baka la gore batho ba latlhile melao ya

SM.

gabo, ba rakisa sekgowa ba sa tsebe sekgowa gore se sepala
bjang. Ka ngwaga wa 1949, le tllhabula la ona ba bogolo ba
hwile go setse ba banyana. A ba sa dira mediro e we bopapa
bona ba goba ba e dira.

Ke tsa kgale.

Marasana a ba kgalabje ba weba setsego ge a ba botsa
gore bopapago lena naga e be ba e aga ka mokgwa o , bjalo bona
dikgosi bare ke tsa kgale. Ka ona ngwaga o we goile gwa
na sefako se segolo se we se ilego sa dira dithaba mabele
ebe e sale ditalane.

Bosego.

80 Sefako se we seile sa na bosego, ka moswana ge boesa,
ba hwetsana e ka dikgomo ditlhagetse kgale masemong le^{mo}/we
lebele la goba le le gona o ka seke wa le bona. E be se
ena ka o tee yo we a ilego a topa selo.

Difate

Difate ba dithibela malwetsi gamogo le ona manaba a
we a setsego a ngwadilwe ka mo matlhakaleng a ka godimo.
Go thiba difate ke modiro wa kgoesi o fotla diphate tea
mothiba difate ke moka a difa mokgomana a teama a thiba
difate. Diphate tse we ba dihupa ba ditlama ka dinti.

Batho ba kgale e be ba tseba molao gamo go le bana ba
bona e be ba sepela molaong. Ka bakal la gore diphate tee
we e be ba sa ditlose ba ditshaba bare ba ka golofala.
Metlheng ya boleho le ge ba ile bare ba likisa go etsa
ba kgale, a ba thusi selo, ka gobane batlhankana ba tlo
foya ba tlosa bare a dina selo. Ka nnete ba tlosa ba bona
ba sa tlhagele ke selo.

Kganthe ga go bjalo a ba dibeela gore dibolae motho, aowa
ba dibeile fela go thiba bonaba ~~ka~~ bjo bongwe le bjo bongwe
bjowe bo ka tlhagago. Dilo tsa go tlhagagisa motho kotse
ke meleko. Go thiba difate ke modiro wa ngwaga o mongwe le
o mongwe ge o thomega.

81 Go hupa.

Manaba a gotlhaga a se ona fela a we a ngwadilwego

SM,

ka mo go dimu a we elego ledimu, sefako le ditlhaga gamogo le matsobe aowa. Manaba a mangwe kea: Tsie, dinonyana le sefenefene. Bjalo manaba a we kgosi e swanetse gore e a hupe, a direla gore a seke a sinye temo ya batho ba gagwe. Tsa tsena nageng dibaka tlala.

Tsie segongwane.

Ditsie dina le mehuta e medi, e seng le ditsie tsewe re phelago natso, aowa gobolela ditsie tse we ditlhagago lewatle. Ditsie tse Segongwane le Makerere, ke yona mehuta ya tsona. Ditsie tse we ke dira kudu ge difitlha nageng dinyaka gore kgosi a dihupe ka pha-basemane.

Pha-basemane.

82 Pha-basemane ke setlhare se we leina le lengwe barego ke moromella. Moromella ke mesobo ya mafoboro, e we kgosi a e hwetsanago ge go bolla koma. Ge a ile a hupa ka pha-basemane tsie e tla feta e a kaletse godimo ke moka ya ya robala kgole le temo ya batho.

Segongwane.

Segongwane ke tsie e nyana e tshetlha, bjalo tsie e e kotse kudu ka gobane ga e robale godimu ga ditlhare e nyaka kudu go robala fase le d godimu ga matsane. Tsie ga ena lebaka la e sa jigo, mosego le mosegare go fo swana e a ja. Ya robala tshemong ya motho mong wa tshemo e we ke moka o lobile fela ka gobane e sepela ka motlhape, e ka seke yaba tshemong e tlaba temong.

Bagodi.

83 Bjalo tsie ke lenaba empa batho ba e gola. Ge ba ka e bona e fofa godimu o tla kwa bare belebele trieng, mokgosi o tla~~lla~~ ka mokgwa o we o e ya mo we tsie e ya go gona. Mafogana ba kitima ka morago go lebella mo we e robalago gona, ka moka ba gome ba yo ba botsa gore e robetse molaleng wa bokete, ke moka bagodi ba tsee mekotla ya bona ba yo e gola.

Banna basadi.

Banna basadi, masogana le methepa, ba tswaletsolo la go gola tsie, bjalo batho bawe ke lesaba, ka gobane e ka se noba ba no ba mono ga gesu fela. Go tla boya motsokwe le ba Makhutswe le bona ba ga Mohlabe gamogo le Baroka ke gore batho ba godula molaleng. Ba phalla ~~magkka~~ mokgosi wa tsie.

Ge ba fitlha mo we e robetsego gona, ke moka ba goja mello ba robala. Ge moube a hubala ke moka ba thoma go tsoga bjalo ba gola tsie bosego ba ka seke ba e gola ka gobane e ke fofa ka gore a go tonye. Ge e godiwa gare ga temo, tsie e a sinya dibjalo bjalo batho le bona ba sinye. Ka gobane a se motho ke lesaba.

Maswelebethe.

Ba godi ba tsie bjalo ka ge go ngwadilwe gore bosego ga e godiwi lebaka la re e ke fofa, ke nnete. Bjalo le baka le lengwe ke gore o kare ke gola tsie wa gola le maswelebethe. Maswelebethe ke digagabi ka mehuta ya tsona bjalo ka dinoga, le methathaphala, masegesege le tse dingwe.

84 Ge puno e bunwe.

Ka morago ga mo puno e bunwe, gona kgosi a e phae ka pha-basemane, o foelesetsa. Ke moka ya robala kgaufsi ka gobane ga gona selo se we e ka sisinyago. Mo we ke lethabo ka gobane ba tla e gola ba e dira mohusa ba dika baseba ka yona.

~~Makaxake~~ Makerere.

Makerere le tsona ke di tsie tsa go sepela ka setlhopha bjalo ona ke a mahubedu a bile ke a magolo. A robala godimu ga ditlhare, a lala a ija diphephe tsa ditlhare. Ge ngwedi o tagile a fofa le bosego, a tlhoe ke phefo ka maatla.

Makerere a kaone bakeng sa go sinye dibjalo tsa batho ka baka la gore a rakega bosego a robala godimu. Le ona ba gola kowa boesa, ka gobane go tla ba go tonya a sa kgone go SM. fofa.

Pha-basemane.

85 Le ge e ile ya fitlha le baka la marega ya robala matlhakeng, batho ba lala ba e gola goba ba e gola matsatsi a mabedi. Letsatsi la la boraro kgosi e swanetse go phaya tsie e tloge nageng ya gagwe.

Bogokgola.

O e phaya gore e tloge, ka baka la gore lehu la tsie le tswa tswalong. E ka epela maea yona ke moka ya hwela mo bjalo mae a tsona a phaphasa bogokgola mo nageng, ka gorialo mo we bja sinye dibjalo tsa batho.

Bogokgola bo phaphasa selemo le gona ka morago ga pula e kgolo. Pula ya mathomo e ala mo mae a ditsie, e seng pula ya kgokgola moko aowa, pula ya mathomo ya go tllhabolla lefase gore ditlhare le mabjane ditsoge ka boswa. Ditlhare marega dia ologa bjang bo ya hwa gwasala dirithe fela. Gogotlha.

86 ka pula ya bobedi bjalo mae a ditsie a gotlha, bjalo ka yona batho ba lema mae mo metlhaka ba feditse. Go tloga mo we go tla no fela go ena dipula mabele le ona a mela bjalo mae a ditsie le ona a phaphasa. Bogokgola botswa mabung, bjalo ke moka bothoma go ja dibjalo ga borakege, ka gobane ke dilo tse nnyane ke lebaka le we kgosi e rakago tsie marega.

Dinonyana.

Dinonyana ke ka karetsa ina ke gore leina go na le mehuta e mentse ya dinonyana bjalo nonyana e we elego le naba ke mohuta o ka tee. Ka gobane o sepela ka mebapo bapo, mahuta o we ke Teane bontse diteane.

Diteane.

Diteane dibela mae a tsona ka gare ga ditlhaga. Ditlhaga tsa tsona diaga godimu dimu ga ditlhare tse dikgol tsa dilekeletsa mo we motho a ka sekego a fitlha. Le gona ka fase ga ditlhaga tsewe tsa tsona o tla hwetsana gona le bodiba. Dibeela melaleng dinokeng tse dikgolo tse bjalo ka Makhutswi, lepelle le Salate fase melaleng.

SM.

Ditlhopa.

Dibeela ka ditlhopha tlhophana, bjalo ditlilo sepela ka ditlhopha tlhophana tse we tsa tsona. Ge di fofa o tla bona setlhppha se feta, ka morago wa bona se sengwe ka morago se sengwe bjalo bjalo. Mowe elego gona o tla kwa e re tseketseke a e diri e sa ji aowa e bolela e ja, ge motho a
87 fitlha a e raka ga go fofe ka e tee, e fofa ka moka ka setlhopha.

Kgaleke.

Nonyana e teane ke kgaleke. Ke gore e phakisa ka pela go ja. Ge e ka tsena tshemong yaba e kgole le tshemo, ga o fitlha e fofa wena mong wa tshemo o tla sala o rwele megono e lle e feditse. Megono ke go swarella tlhogo ka diatla tse pedi. Bjalo e robala dinokeng tsa letlhakanoka. Kgoasi o hupa nonyane e we ka pha-basemane gore ya seke ya tsena nageng ya gagwe.

Sefen ene.

Sefenefene ke diboko diboko tse we dibelega kg ke dikulukutla. Dikulukutla ke diboko tse dikgolo tsa riraba raba. Ke lenaba le legolo, a se rakiwi bjalo mohuta o we wa diboko tse we bare ditswa le bathoka. Lebaka ke le, ge batho ba lla bare sefenefene bjalo ba thoka bare le seke lare ke ~~sefenefene~~ sefenefene le kare ke bakgekolo. Lare ke sefenefene le napa le se baka.

Goupa.

Beng ba thoka bare ba seupa ditlhare ga banyake goupa
88 ng naga ka moka baupa masemong a bona le masemong a batho ba we bayago go motho yo we a kgonago goupa ke moka a tle a moupele tshemo ya gagwe.

Go selewe.

Ge mong wa tshemo e we a ile go moupela yona seile sa seje, mong wa tshemo o swanetse go fa moupipi mpotso wa gagwe. Go o kwagala gore mopotso ke kgomo bjalo e su go ke gobe le motho ka o tee yo we a ilego a likisa ditlhare tsewe tsa bathoka.

SM.

Mong wa nag a.

Mong wa naga ke kgosi lerumu le lengwe le lengwe le bona ke kgosi. Kgosi a e siti ke selo, ge a bona gore bakgekolo (sefenefene) ba tsene nageng o nesa pula e kgolo ke moka tsa hwa. Ke sona setlhare sa bakgekolo.

Kgosi ke ngaka.

Kgosi ke ngaka ya dingaka, ga gona ngaka e e ka fetago kgosi. Fela ge gona le ditlhare tse a sa ditsebego yaba gona le ngaka e e ditsebago o a mitsa ke moka a moruta teona, kantle le tefo. Ngaka e ngwe le e ngwe ditlhare tse dikgolo ba fela ba kgopela go kgosi tse bjalo ka mosebo le dilo tsa basadi ka gore masene a batho kamoka a ga kgosi.

89 Gotlhabanela naga.

Ga go motho le ka o tee yo we a ka tlabanelago naga kantle le kgosi. O ka bona ka mowe matlakaleng a ka godimu ka mokg a o kgosi e swerego boima ka gona bakeng sa go thibela disinyi tsa naga. Ga gona tefo mowe medirong e we ka moka ka baka la gore naga ke ya gagwe.

Modiro o mongwe wa kgosi.

Gore nnete kgosi ke ngaka ya dingaka, o bile o kgona le gonesa pula ke ona modiro o mongwe wa kgosi ke modiro o mogolo wa kgosi. Ge motho ele kgosi a sa tsebe go nesa pula motho yo we a se kgosi ke moka kgosi. Dingaka tse dintsi tsa mehuta huta digona empa/dikgona go nesa pula Matape.

Gona le batho ba ba tsebago matape bjalo batho bawe a ba ba bitsi gore ke dingaka ba ba bitsa gore ke batebi ba matape. Bjalo o ka hwetsana motho a tseba letape motho yowe reka seke ra re o tseba matape aowa ke motsebi wa letape. Sekgomathole.

90

Monna yo Sekgomathole e be lle ngaka bjalo o be a na le letape la noga. Meraba ya gagwe e be e leta ke noga, o fo fitlha nae a bea a tloga. Ga go motho le ka o tee yo we a ka fitlhago a tsa meraba ewe. Ge a kare o likisa go

SM.

ke moka o tla bona noga e morakisa ka mowe noga e tswago a sa tsebe.

Lepara.

Monna ge a sepela o sepela le lepara, bjalo lepara le we o lebea kgaufsi le mokotla wa gagwe. Lepara lewe ke lona lewe le fetogago noga. Ledithibeng tsa gagwe e be go leta noga ge motho a gopotse goya goutswa gea fitlha ke moka o tlhakana le noga ke moka e thoma go morakisa. Sekgomathole sa borwa.

Monna ke ge a e ke tlile bjalo a e theta. O tk tla kwa a re ke nna Sekgomathole sa borwa ka lefetsa nka lefetsa Sekgomathole. O bolela gore ke na le dinoga tse dintsi, ka dibulela dika lefetsa.

Moledi a bolela go tswela pele.

Sekgomathole e be e le ngaka bjalo a tseba gape letape la mosepadi mosepadi keng a tlhalosa gore mosepadi ke lesepa. Ke le' pe le lengwe.

91

Masepadi.

O be a o dira bakeng sa batho ba goutswa dijo, ka gobane batho ba bangwe o ka gopola gore ba sepela ba kgopela mabjalwa fela kganthe ga go bjalo ba sepelela dibedi. Ba tsena ka ngwakong ba bona nama ke moka ba rwala goba melatsa ya bana ba rwala. Bjalo ke mowe letape la gagwe e bego le soma.

Mmago Mapule.

Mosadi yowe mmago Mapule e be ele mosadi wa go buswa ke bjalwa, a tsoga ke moka o ya bjalweng a sevu a ja, selo o nwela bjalwa tlaleng. Mosadi a nophela ka ona mokgwa o we. Ba nwa bjalwa ka morago ga mo lesaba le palakene bjalo badisa ba tlhatlhela dikgomo ba gopola melatsa ya bona.

Batswadi a bana taba le melatsa, ba na le taba le bjalwa. Modisa yo we mmagwe a dirileng bjalwa ke moka ge a yo tlhola molatsa wa gagwe o hwetsana gore molatsa ga o gona ke moka wa goma o butsa mmagwe mmame molatsa wa ka o go kae. Mmagwe o rumasa dipone o nyakella ngwana wa gagwe molatsa.

SM.

92 wa ka o go kae. Mmagwe o rumasa dipone o nyakella ngwana wa gagwe molatsa wa gagwe, ke moka o hwetsana gore molatsa wa ngwana ga o gona.

Mmago Mapule.

Mosadi yo we a notesama a dira ka mokgwa o we. Batho ba lla ka batho ba mabjalwa gore batho ba bangwe a ba tale mabjalwa ba tala mauswa. Mosadi a utswa melatsa ya bana ba motse wa ga Mabakane bana rba lala ba lla ka baka la tlala.

Mabakane.

Mabakane a ya go monna yo wa ngaka Sekgomothole o be a e ya go kgopela matape a noga. A fitlha a dumedisana nae ke moka a motlhalosetsa ka mokgwa o we a tswenyiwago ke batho ba mabjalwa mabapi le melatsa ya bana ba gagwe. Bjalo ka gorialo mo we ke tlile go kgopela letape le le ka letago melatsa ya bana baka.

Sekgomothole.

93 Sekgomothole a re go yena taba ya gago ke a e kwa, bjalo nka go fa fela mosepadi a ba a motlhalosetsa gore mosepadi keng. A dumela a mofa are go yena o seke wa ya wa o sumisa lehono. E tlare ge mosadi wa gago ge a dirile bjalo ke moka o motse a teolele bouswa lekgakgo ka le tee sekgerong bjalo a no bo bea le batong a seke a uta. Mabakane a gomela gae.

Mabakane a tsea setlhare a boela gae, a fitlha a se bea ga botse. Bjalo monna a seke a botea mosadi wa gagwe a nore go mosadi batho ba we ba tlogo ba jela bana baka melatsa ba tla kwa bare batho ba loya, ba tla go bala nna ke na le mosepadi. Mosadi a butsisa monna gore mosepadi keng, monna are go mosadi wena dira bjalo o tla o bona. Go nyaka go bona.

SM. Mosadi ka gobane o nyaka go bona mose adi a napa a dira bjalo bjo bontsi. Teatei le we go nwegago bjalo ke moka monna a botea mosadi wa gagwe ka mokgwa o we ngaka e ilego ya motsa ka ona. Mosadi a dira bjalo, monna le yena a dira

ka taelo ya ngaka.

K34/82

Gwa nwewa bjalwa.

94

Bakgopedi ba bjalwa ba fitlha ba kgopela bjalwa, aowa gwa newa bjalwa go sena molato. Modira tsona a fitlha e be a sa tsebe gore ke yena, aowa gwa sebe le taba ba nwa bjalwa.

Selemetsego.

Selemetsego goutswa ee mosela nkgopo. Mosadi yena ge ba enwa bjalwa o lebeletse tsa gagwe. A bona buuswa bjola a bobellego le batong, ke moka a napa a botsea, a bouta ka mokgwa o we mong a tsebago ka ona. A ya a boya a boja gwa sebe taba.

Ka moswana.

Mosadi a tlhwa a enwa bjalwa a sena taba letseatei la dikela, a tloga a ya gae ga gwe kantle le phoso. Matla gosa ke moka mosadi a thoma go swara nkantle, a tswa a ya kantle a goma a boya fitlha a robala ga robale ka kgole o kwa mmele wa gagwe o tapile.

Ka morago ga lebakanyana ke moka le a motsosa a thoma a ya kantle. Orile ge a boya a boya le masepa a phathoga maotong. Batho ba motse ba thoma go makala gore molato keng, yo mongwe a mokwela botlhoko a ya a motlhakola ge a motlhakola a ka o napa a baka a tswela pele gonya masepa bjalo mosadi a makala a tmotlogela are aowa dikantlholla.

95

Ke legosogoso.

Bjalo mosadi a thoma go bitsa moredi wa gagwe Mapule, are Mapule nkgele metsi ngwanaka ke swere ke legosogoso moredi are molato keng mma, a re kere nkgele metsi ngwanaka ke bolaya ke legosogoso. Ngwana a ya a kga metsi ke moka a fitlha a fa mmagwe. Mmagwe Mapule a nwa metsi. Go nyakiwa buuswa.

Mabakane a sala a nyaka buuswa a buuswa bogo kae. Mosadi a re aowa buuswa boliwile, monna are homola, a tlo bona, aowa ba h mola bare tuu. Kganthe mosadi yena o setse

a belabela.

Metsi a baka tse kgolo.

Gore mosadi anwe metsi, a napa a makela tse dikgolo bjalo a thoma go fonya a robetse. Monna wa gagwe are molato keng mogatsaka, mosadi are ke bolaya ke legosogoso, lesogosogo keng, mogatsaka ke moka mosadi a homola asesa mofetola. Monna a bona gore mosadi a babja.

96 Monna a ya ngakeng.

Monna a tlhokana tlhogo ke moka a tloga a ya ngakeng go tsama a laola mosadi wa gagwe. Ditaola tsa botsa monna gore mosadi wa gago o bolaya ke monwana. Sepela o mutsise gore ka tsatsi la gore o ile a dirang motseng wa ba bina tlou. Motlhang o we gobe gona le bjalwa o le dijo tsa batho ge a sa nyake gogobotsa o e mowe motseng owe o butsise ba tla go botsa selo sewe ba se belaelago. Ga gona setlhare sewe nna nka go fang, ke yena mong wa selo sewe a tla go fa seetlhare. Aya butsisa mosadi.

Monna a goma a boela gae, a fitlha a bolela le mosadi wa gagwe a re mosadi o ke o mpotse nnete, gore ka tsatsi le lengwe o kile wa dirang motseng wa ba bina tlou, mowe ebe go na l bjalwa ka tsatsi lewe. Mosadi a kwa gore go boima a re keile ke ngatha buuswa ka ja. Ba ile ba go bona ge o ngatha buuswa bjowe, a ke tsebe, ka gobane e be ke tagilwe.

Monna ya motseng wa Mabakane.

97 ~~XSM~~

Monna are ngaka e mputsitse nnete, bjalo a tloga a ya mowe motseng owe wa ga Mabakane. A fitlha a bitsa monna a bolela nae, a re ke tlile mo ka putsiso are keng, monna are a gona sewe le sebelaelago mo. Mong wa motse are, ke melatsa ya bana baaka. Monna a re mosadi waka o mobotlhokong bjalo ge ke mutsisa ke kwa gore oile aja buuswa bjalo buuswa o re a fiwa.

Mabakane are ke molato.

SM Mamondi are go motsisi ke molato, ka gobane le nna ke tsere ditlhare tsa batho bjalo mong wa setlhare o nyaka

gore ditlhare tsa gagwe dilifiwe. Monna o ile a lefa melatsa ya bana ba we ka dipudi tse nne, ke moka a ya a tlhabela lehodu, lehodu la fola. Ditaba tsa fela dietla, mowe. Letswa.

Monna yo Sekgomothole e be e le ngaka ka gobane o be ana le ditaola. O be a bile a tseba le letswa. Letswa la gagwe e be ele la gore motho a gafe, a seke a nyaka ditswaro tsa gagwe. Motho wa lona o tla no tlhaka lebaka le le telele mafelo a lope ka tlhogo a ke a hwela ka gae, o fela a hwela sokeng.

Matsie.

98

Mosadi yo ke ngw na Lokweng, o ile a tseba ke бага Masumu monna wa gagwe e be ele Mpedi. Bjalo mosadi a loya ngwana wa Mamokgadi ngwana Masete a be a tsere ke ba ga Mokgatla. Ba ga Mokgahlaba sinye letswa.

Ngwana yowe wa go loiwa e be ele ngwana wa mothepa ba bile ba a mogetse dikgomo tsa morwa Kete. Bjalo Mokgatla a ya ga ~~Mokgatla~~ mokgalabje yowe ke moka a tla a sinye letswa. Moloi o sepela bosego a fitlha bosego ke moka a dira ka mokgwa o we a tsebago a ba a tloga le bosego bjowe a sa bone ke motho.

Letsofi.

Ka lona letsatsi le we a go fitlha a sinye ka lona ebe gona le letsofi le legolo. Bjalo ka morago ga modiro o we wa gagwe Mokgahla a re mokgalabje robala o tlare go tloga e sale gosasa wa kgona o tloga o ka gobala ka baka la letsofi.

Monna go we wa ngaka re pitsa e senago mollo e sega ke ntsi e feta ka fase. Phiri tshaba moso morwa mokete, ke nnete phiri tshaba moso, ka bakala gore o tlile botlhotlong bjalo nna ke tlile go loyana bjalo mo ke tloga a ka swanela go bona ke motho. Pitsa e senago mollo, e sega ke ntsi e feta ka fase.

99

Ke seema se we bjalo ka morago ga^{mo} motho a swere ke letswa, monna yola wa mamondi a ya go monna yola wa ngaka a

SM.

ARE KE TSE DI BOT E E BE KE GANA MOLA ORE KE ROBALE MOLAO
wa o tseba ke nyaka kgomo. Monna are aowa, ke kwile.
Tlhaloso ya seema.

Mokgatlha are go ngaka o ke o ntlhalosetse seema sela
sa pitsa e senago mollo e sega ke ntsi e feta ka fase. Monna
wa ngaka re go yena a lehono wena o ka ntsega, bakeng sa
modiro waka, monna are aowa go bjalo.

Pitsa bela ka mollo o tuka, ge modiro o ka tima pitsa
e ka seke ya bela. Ntsi e a tsena ka fase ga pitsa ka moka
ya feta, ka gobane mollo ga o gona, fela ge mollo o le gona
o tuka e ka seke ya sega. Tlhaloso ke yona e we ke gore
mollo o timile.

Mollo o tima ke motho ka gobane ge a ka seke a tima
magala a tlabana gona bjalo magala ana le phiso ya ona ntsi
100 e ka seke ya feta ka bala la phiso ewe ya magala. Ge o sa
tima ke motho o tla tima ke metsi a pitsa ka gore e tlare
kowa e bela ya fufula ke moka molle wa tima ke metsi apitsa.

Ge metsi a ile a tima mollo, ke moka ntsi e a sega.
Ge o kare orela motho bjalo motho yowe wa seke wa motanya
a go tlhalefa, motho yowe a swanetse gosega. Lebaka ke le
motho yowe o go e tse mahulong, kagobane o bone gore motho
yowe o tswago go yena ke mokete, bjalo ka gorialo mowe o
tlatla go nna ana le dikgomo tse pedi are ke t motlhabele
ka sephiri ka dire bjalo ke moka wena wa lebella gore o
tla bona tlhaga e swa wa seke wa bona selo.
Mokgwa wa ngaka.

Go ile wa ya ga ngaka wa motsa dilo tea gago, ngaka e
we ge e tla go somela modiro wa gago e swanetse go tla bosego
ke moka e dire modiro wa yona e sa bone ke motho, e be e tloge
e sa bone ke mokho, ka gorialo mowe o tla bona modiro o
we o direga ka baka la gore ga go tsebe motho.

101 Letswa la matsie.

Ka morago ga mo ba ndile selo sa mhu, ke moka moeadi
a thoma. O ile a thoma motlhang ba nwago bjalo bja go
SM. tlosa meriri ya mathomo. A thoma go botsa ngaka ya go

alafa lehu gore ba gofile 'bjalwa bjo modiro wa gago keng.
Ngaka ya seke ya mofetola, ka gobane polelo ewe a se a
motho ge a thabile ga botse.

Matsie a thoma go rogaka batho.

Mosadi yowe Matsie a thoma go rogaka batho. Batho
a baka ba moledisa bjalo ke ge molao wa dingaka o bolela
gore ge le kare le le setshileng la no bona motho a dira
dilo tsa gage go se tshamatsa, motho a seke a moledisa a
ka feta le lekatle la motho yowe. A no rogana ka mokgwa
owe mong a kgonago bantshitse matlho ba molebeletse.

Mafelo a marago a gagwe ba bona a kgaola thetho ya
gagwe a thoma go e sotla bjalo pitsa e swa ke mollo e a bela.
Mosadi a sala a le fela a sa tswara selo. Ba gabo ba moswara
ba motlemella malapi a tswela pele le go a rutlumulla.

102

Mmalo! Motho a diri ka kgole, monna a moswara a mogoga
a ritlha a motsenya ka gare ga ngwako a motswalela. A
boya go kgopela bjalo ka morago ga mo bjalo bo fedile a
boela ka gae, a thoma a bula ngwako mosadi a re o a tswa
monna a mokgarametsa ka gare ga ngwako. A butsisa mosadi
wa gagwe gore molato keng bjalo mosadi a seke a botsa monna
a tswela pele le go noba a bolela mediro ya gagwe e we
ailego a e dira.

Monna a bona gore a kwane le mosadi wa gagwe a goma a
tsolla ngwako wa gagwe ke moka a tswa a ya ga makgolo wa
gagwe. A fitlha ga Lokweng are go bona nna ke gakana le
ngwana wa lena, sewe a se dirago se a nkgakantsha. Makgolo
wa gagwe wa monna are molato keng, mokgonyana are a ke tsebe
lena le ka foya la bona ka nosi.

Masegwane ke yena papago Matsie a bitsa mmago Matsie
ke moka mosadi a tla bjalo a fitlha a dula fase a losa ba
dumela. Monna are ke kwa mokgonyana wa gago ore moredi
wa gago o a babja kudu bjalo ke re go wena kitima o mona o
tlatla o mpotsa bolwetsi bja ngwana, mosadi are tuu lebaka
le le telele ka morago aya a tsea lepai lagwe a wela tsela
kantle le polelo mokgonyana a mosaha nthago.

103

SM.

Ba sepela mokgolo wa gagwe o e tile pele, mokgonyana o setse kanthago. Mongwe o tla kowa yola le^{ye}na o kowa. Makgolo wa gagwe a fitlha motseng a tsena ka lapeng la moredi wa gagwe a dula lapeng. Mokgonyana o sale nthago kudu ka baka la gore o ile a sala a roga. Bjalo ge a dutsi mowe lapeng a kowa tse dibolelago ke moredi wa gagwe, ka gare ga ngwako e le dinalete ditlhaba mmagwe.

Mokgonyana a fitlha a bula ngwako mosadi a tlhanetsa monna monyakong gore a wa a tswa, monna a goma a moetsa ka ngwakong bjalo are go makgolo wa gagwe tlang le bone, mmago mosadi a tsena re go moredi wa gagwe molato keng. Moredi wa gagwe a lebella mmagwe are tuu sebakanyana.

104 Ka morago ga sebakanyana sewe moredie are ke madio ayo no mamokokonono yo a nyaka go mpolaisa are yena a sale a phela. Mokgonyana o ile a swaba kudu makgolo wa gagwe le yena se sa bolela selo ba fo dula bare tuu.

Moredi a ema ka maoto a sepela a libile mmagwe a fitlha a mokelea ka le tswela ke moka a thoma go lwa le moredi wa gagwe, monna a e lamola a sea e tlhoke. Ge a lamotse, ke moka makgolo wa gagwe a tswa ka ngwakong a dula lapeng mokgonyana le yena a tswa a tswalla ngwako a dula le makgol wa gwe lapeng.

Mokgonyana are go makgolo wa gagwe ke tsona tse, tsewe ke lebitsetsago tsona. Makgolo wa gagwe a buisa moya mohu are o thomegile neng. Mokgonyana are ga na lehono e be re lekowa motseng o la wa ga Mokgatlha go nwewa bjala bja se tshila, bjalo a thoma goroga ngaka ya go alafa setshila. Ka morago ga maroga awe ke moka a napa a thoma tsa na tse le libonago a dira.

Makgolo wa gagwe are ke dibone bjalo ke boela gae, go botsa papage ka gobane go oka molwetsi ke go dula nae. Bjalo yo motho yowe a moloilego o moloetse godimu aka ka gobane o ile le go bona moriti wa ka. Mokgonyana are le tla ba botsa makgolo bjalo ka ge le lena le bone ka matlho.

Makgolo wa gagwe a boela nthago a fitlha a botsa monna wa gagwe. Are go monna ngwana go bonagala gore ba motsholetse fela setlhare se we ba mofilego se a mogafisa. Ditaba tse a dibolelago ga dikwale, monna are ke dikwile ge a/rialo a napa a thakgoga a tsea lepapa la gage a wela tsela.

Mokgalabje yowe wa ga Lokweng a ya a fitlha a hwetsana mokgonyana a dutsi lapeng ntlo e tswaletswe bjalo are molwetsi o ile kae, mokgonyana are o ka mo gare ga ngwako. Makgolo wa gagwe are nka baka lang o motswalela a o tseebe ge batho ba dutsi lapeng go a ila go tswalla ngwako wa molwetsi. Mokgonyana are ke a tseba makgolo bjalo molato ke o, wa bula o nyaka go tswa a tshabe.

Are go mokgonyana bula ngwako ke mone, bjalo mokgonyana a bula ngwako a teena le makgolo wa gagwe. A nohwetsana gore moredie o fela o bile oja ditswaro tsa gagwe. Papagwe a butsisisa moredi wa gagwe gore e kaba molato keng
106 moredi a lebella motho yo a bolelago.

A mona a ba a motseba are dumelang papa, papagwe a re dumela ngwanaka. Odira keng. Moredi are ke madio a mma mamokokonono o ile nna ke hwe yena a sale a phela papa. O ile a dirang ngwanaka bjalo ke moka go fedile a ea ba fetola o swere modiro wa gagwe.

Mamokokonono

Mamokokonono ka a se leina ke monwana o mogolo wa le teoga. Monwana o we leina la ona bare ke mamokokonono. Motho a supiwile ka monwana o we ke wa boloi a go supa ka ona o wa goroga, thogako e we e ela boloi. Monwana wa tshupa ona motho ge a gosupa ka ona motho yowe a go supago ke moloi o nyaka go gobolaya. Ona mosupi wa monwana wa tshupa ge a go supa a bolele ke gore o go tshabisa madi.

Mamokokonono ge o ka nosupa motho kaona le ge o sa bolele o no homola ga go bona o a tseba gore o re go yena mamokokonono mofetsi wa batho, e ke a ka bona keng. Momokokonono ka theko e ngwe ke maraga a bopele bja basadi
107 ke ge motho roga mosadi yo monwe a sa mosupi ka monwana,

SM.

owe wa mamokokonono, gona mowe o roga mosadi bopele bja gagwe.

Motho a ka s'ke a dula a le ka ngwakong lebaka ka moka . Baile ba motewalela ka ngwakong tsatsi le we le bosego bja lona ka moswana ba bona gore ke boima go dula ba motswaletse motho ka ngwako. Papagwe are muleng le boneng gore o tla dira bjang, ke moka a mula. Are go tswa ka ngwakong a thoma go fo tshaba a bolela leina la ngwana yola wa Mamakgodi a re o a morakisa.

A hwetsana mosadi goba bana o a ba tia, ba bagolo o ba fosa ka mafsika bjalo bjalo. O ile a tlhaka ka mokgwa o we go fitlhela a dira ngwaga ka moka. Ka morago ga ngwaga a hwa, o ile a hwela sokeng. A bona ke badii ke moka ba tlhaba mokgosi.

Banna ba tshologa mokgosi ba ya ba morwala ba tla ba mea ka ngwakong. Ba kgobakana ba kgona ba moisa mabitleng. Matsie o e tifile ka setopo sa gagwe, ditaba tsa fela di tla mowe.

108 Setwapa-monwana.

Makoma e na ke ngaka ya mosadi, ke tsentsha mo le naneong la dingaka tsa banna, ka baka la gore ke ngaka. Dingaka tse dingwe tsa banna dia tlhaetsa mo go yena. Go tlhaetsa ke gore a di lekane nae, o a ba feta. Ngaka ena ya mosadi e na le mehuta huta ya ditwapa menwana. Mehuta e we ya ditwapa menwana ke e: Setwapa-monwana, Setwapa-sa-motshekgga, Setwapa-sa-go-tshuga le Setwapa-sa-tladi.

Mosadi yo o ile a tsea ngwetsi ya gagwe, ka baka la go bona gore a na ngwana. Bjalo ngwetsi a tla a belega ngwana ngwana yowe ke wa motlhankana, bjalo leina la ngwana ga le tsibji, leina go tsibja la Disego. Makoma o be a kgoga motsoko le lebake. Ka gobane lebake lona e ka ke molao wa dingaka ka gobane ngaka e ngwe le e ngwe e kgoga lebake, gamogo le motsoko.

SM. Ge a ~~xxx~~ beile dilo tse we ka ngwakong wa gagwe, ke moka o hwetsana motsoko o tsholotswa lebake le ntshitswe.

109 Mosadi a thoma go makala a tsea ditaola tsa gagwe a laola, bjalo ditaola tsa motsa gore ke ngwana wa gagwe. A buutsisa Disego aremotsoko waka le lebake go utswitse mang, Disego are a ke tsebe.

Bohodu a borate ke motho.

Mosadi a bona gore ngwana o a gana, a seke a motshela phefo. Are go yena go lukile ngwanaka sepela e be ke go butsisa taba ewe kere kotse molthomong e kaba ke wena. Ngwana a tloga a thabile are a ka boniwa. Ngaka ya goma ya bea dilo tsela tsa yona ga na kowa o dulago a di bea a tloga.

Disego a boela a ya a utswa ngaka ge e boya ya hwetsana gore dilo tsa yona ga digona. A butsisa mmago Disego gore dilo tsaka ga dika moka, mosadi a re ke tsebe.

A goma a butsisa Disego le yena a no goma a gana. Makoma a boneketsa dilo tsela tsa gagwe ka ditlhare tsa setwapa-monwana. Dikomadi diloma beng ba tsona. Ka moswana Disego ge a dutsi le bagwera ba gagwe kgorong ba okwa a
o dira bjang
110 thoma are joo monwana joo monwana bare go yena/are o a opa e ke go tsene tshwana ka gare ga ona.

Letsatsi ge le tlhaba le ya godimu bjalo phiso ya mollo e fisa kudu, ka baka la letsatsi. Ba tlogela mollo ba negetsa dimpa tsa bona letsatsing. Disego a thoma go lla, letsogo la gagwe le omile le opa ka maatla. Mmagwe aya are molato keng ngwanaka, ngwana are letsogo laka le a opa o dirile keng are a ke tsebe.

Makoma o ile go kwa ngwana a sa thoma gore joo bagwera ba gagwe ba mutsisa a bolela go opa ga monwana, ke moka a botsa mmago ngwana gore ke saya bokete, bare motho o a babja, ke mofa metantane, ngwana o sala a rwala lekatle makgolo wa gagwe a segona. Ngaka e fiyo tloga kakgole.

Ngaka ya ya ya dula motseng o mongwe, bjalo ge a dutsi mowe are pelo ya ka e a remoga a ke tsebe molao. Ga e ke tlogile go tlhoka letaba. Fela motho o a tla, o tla le ditaba tsa bolwetsi. Ka moragonyana ga sebakanyana o

ngwetsi wa gagwe a fitlha. Ngaka yare ke boletse motho
 111 yola o rwele taba. Mosadi ge a fitlha a fitlha a ela dikudumela
 are tsororoo dipelo tsa gagwe dibina bina. A fitlha a
 dula fase a losana nabo. Ngaka yare goroga motsodise, ke
 gore re botse, mosadi are re makatsa ke ngwana o a babja, m
 molato are o folla o re letsogo la gagwe le omile lebile le
 a opa a tsebe gore le dirile keng.

Makoma are kitima o ba o lebeletse ngwana yo we waka
 gana bjalo ke a tla, ke sa laela beng ba motse. Mmago
 ngwana a boela gae, mosadi a sala a dula, kowa ba lebeletse
 gore gana bjalo o a tla. Ba bona letsatsi le a madikelo
 bjalo a goma a boela a fitlha o hwetsana gore Matswala
 wa gagwe o tshabile ke madi o mositisa le go fegela.

Mosadi a tsena ka ngwakong o we ba meilego go ona,
 matawala wa gagwe are ngwetsi waka nna ke bone metlholo
 ge ke re ke tswa ka kgoro ke moka ke tshaba ke madi a ba
 a kwisetse fase. Le/ba^{ge} ntlisa ka ngwakong a ka dibona
 bagologolo ba kwala gore o seke wa laela pele o yago laela
 nthago o tswago.

Ngaka e sita le go bolela o bolela lentsu la gagwe
 112 letswa kgole. Mokgekolo wa batho a bonagala gore o
 kwa botlhoko kudu.

Mofuriwa a ne maano mosadi a re lehono ke tswalegetse
 ke kgomo nageng. Ge kgomo e ile ya tswala nageng, modisi
 wa kgomo a swanela go tlogela namane sokeng. O a e etetsa
 mowe namane elapago o a e rwala.
 Go adima pokolo.

Mosadi a thoma go adima pokolo le go kgopela monna yo
 a ka mogapisago yona, gore ba e tsetse motho wa batho bawe
 ba moise gae. Beng ba motse bare dipokolo tsona digona bjalo
 matlhanya a setse dikarwalago molwetsi. Mowe gona mosadi
 motho o swanetse go babja a le gae gagwe mo le rena re
 motseletsing.

Molwetsi are, botsang ngwetsi waka moso ga o na lesidi
 ke tla robala mo a kitime a yohebella ngwana yola waka. Nna
 ke nna yo mogolo mokehwise a ke na taba, pelo ya ka e ba

SM.

NIE NALLEDIC NIE.